

DUURZAAM SPAREN EN BELEGGEN 2016

Idealen en vermogen in beheer

duurzaam SPAREN EN BELEGGEN 2016

onderzoek door de VBDO
(VERENIGING VAN BELEGGERS VOOR
duurzame ontwikkeling)
ONDERZOEKERS EN AUTEURS
DAVID DE KRUIF & INGMAR SCHUURMANS

in samenwerking met sponsors

voor woord

voor WOORD

Angelique Laskewitz
Executive Director VBDO

Voor u ligt het jaarlijkse overzicht van de Nederlandse retail en private banking markt voor duurzaam sparen en beleggen. Het betreft het oudste onderzoek van de VBDO, dat hiermee voor de zestiende keer uitkomt.

Duurzaam sparen en beleggen heeft in al die jaren een aanmoedigende groei doorgemaakt. Ter illustratie: in 1995 was het totaal duurzaam belegd vermogen 117,5 miljoen euro en in 2015 15,1 miljard euro. Voor sparen geldt een groei over dezelfde tijd van 761,5 miljoen Euro naar 15,8 miljard euro.

Duurzaam beleggen groeit onverminderd door.

Daarbij is de norm nog steeds dat fondshuizen een actieve invulling geven aan

duurzaam beleggen ondanks de opmars van indexproducten. De VBDO is enthousiast over het brede instrumentarium dat productaanbieders inzetten om duurzaamheid te bevorderen. Daarbij wil de VBDO de sector graag uitnodigen de transparantie, diepgang en kwaliteit van dit instrumentarium te blijven ontwikkelen.

Opmerkelijk dit jaar is de trendbreuk van de groei van duurzaam sparen. De historisch lage rente zorgt in de brede zin voor lagere spaarcijfers, hoewel duurzaam sparen daadwerkelijk gering krimpt en marktaandeel verliest. Groen, fiscaal vrijgesteld sparen kende daarbij het obstakel dat groenbanken een deel van het jaar de groenproducten gesloten hadden voor nieuwe inleg.

voor WOORD

Het rapport kent dit jaar een aantal belangrijke aanpassingen. Ten eerste is het duurzame productenuniversum gegroeid. Er zijn namelijk dit jaar door de marktpartijen veel nieuwe duurzame producten aangedragen die overeen komen met VBDO's begripsvorming van een duurzaam financieel product. Ten tweede is deze begripsvorming consistenter gemaakt en toegepast. Tot slot biedt de studie nu ook het perspectief van duurzame beleggers in een viertal interviews.

Op 12 december 2015 is in Parijs een historisch klimaatakkoord gesloten. De Nederlandse klimaatop 26 oktober van dit jaar was een belangrijke stap om dit akkoord te vertalen naar Nederlandse acties. De Nederlandse overheid heeft dan ook een belangrijke rol te spelen bij het tegengaan van en aanpassen aan klimaatverandering. Ervaringen rond de groenregeling geven aan dat zij een zo consistent en helder mogelijk beleid dient te voeren, wat spaarders en beleggers stimuleert in hun duurzaamheidskeuzes. Daarnaast moedig ik de financiële sector aan deze klimaat- en andere duurzaamheidsoverwegingen steeds verder te integreren in de beleggingen. De

private belegger, zo blijkt uit de interviews, is klaar om oprechte en begrijpelijke duurzame financiële producten te kopen. Dit onderzoek was niet mogelijk geweest zonder onze sponsors. Ik wil ABN AMRO, ASN Bank, ING en Triodos Bank dan ook van harte danken voor hun ondersteuning.

Angelique Laskewitz
Executive Director VBDO

Samenvatting

Jaarlijks onderzoekt de Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling (VBDO) de samenstelling en grootte van de Nederlandse retail en private banking markt voor duurzaam sparen en beleggen. De data is aangeleverd door distributeurs en fondshuizen. Dit jaar is het onderzoek voor het zestiende jaar op rij gedaan. Het onderzoek is ondersteund door sponsors ABN AMRO, ASN Bank, ING Nederland en Triodos Bank.

Totale markt duurzaam sparen en beleggen

Het door Nederlanders geplaatste vermogen in duurzame spaar- en beleggingsproducten is in 2015 met 11,4% gegroeid tot 30,9 miljard euro. Daarmee maakt het 6% uit van de totale Nederlandse markt voor sparen en beleggen.

Sparen

Duurzaam sparen kende voor het eerst in jaren een lichte krimp. In 2015 kromp de markt namelijk met 2,2%, naar een marktgrootte van 15,8 miljard euro. Dit is niet in lijn met de totale Nederlandse spaarmarkt die in 2015 met 4,1% is gegroeid. Het marktaandeel van duurzaam sparen komt daarmee in 2015 op 4% van de totale Nederlandse spaarmarkt die een omvang heeft van 389 miljard euro. Tussen 2007 en 2015 ontwikkelde het marktaandeel duurzaam sparen zich van 1,7% naar 4%.

Beleggen

De totale duurzame beleggingsmarkt is in 2015 met 30,6% procent gegroeid van 11,5 miljard naar 15,1 miljard euro en een marktaandeel van 13% in 2015 (op een totale markt van 115,7 miljard Euro).

Er zijn dit jaar door de marktpartijen veel duurzame beleggingsproducten aangedragen, die nieuw in de studie zijn opgenomen. De intrinsieke groei van regulier duurzaam beleggen, relatief aan hetzelfde productenuniversum uit de studie over 2014, bedroeg 2 miljard euro. Het nieuw meegenomen aanbod bedroeg 1,3 miljard euro. Dit is groei die vóór 2015 is gerealiseerd, maar pas dit jaar in de cijfers terugkomt.

Groen sparen en beleggen

Groene, fiscaal vrijgestelde, beleggingen bleven nagenoeg stabiel op 1,1 miljard euro, wat een trendbreuk is met een jarenlange krimp. Groene spaarproducten zagen echter een lichte uitstroom van 4,3% naar 3 miljard euro.

samen VATTING

Quickfacts*

Duurzaam sparen en beleggen	2015	2014	Vershil
-----------------------------	------	------	---------

In miljard euro aan Nederlands retail en private banking vermogen

Totaal duurzaam sparen en beleggen	30,9	27,7	11,4%
---	-------------	-------------	--------------

● Totaal duurzaam sparen	15,8	16,2	-2,2%
● Totaal duurzaam beleggen	15,1	11,5	30,6%

Dit bestaat uit de volgende onderdelen:

Groen (fiscaal vrijgesteld) sparen en beleggen	4,1	4,3	-3,1%
---	------------	------------	--------------

● Groen sparen	3,0	3,2	-4,3%
● Groen beleggen	1,1	1,1	0,2%

Regulier duurzaam sparen en beleggen	22,1	19,0	16,2%
---	-------------	-------------	--------------

● Regulier duurzaam sparen	12,8	13,0	-1,7%
● Regulier duurzaam beleggen	9,3	6,0	55,4%
• Intrinsiek obv universum 2014	8,0	6,0	33,9%
• Nieuw meegenomen aanbod	1,3		

Duurzame beheermandaten	7,2	6,7	6,3%
--------------------------------	------------	------------	-------------

● Duurzame beheermandaten (fondsen en indexproducten)**	2,5	2,3	8,8%
● Duurzame beheermandaten (individuele bedrijfstitels)	4,7	4,5	5,0%

* Wegens afrondingsverschillen tellen sommige afzonderlijk categorieën niet perfect op

** Wegens potentiële dubbeltelling niet meegenomen in de marktcijfers

Totale Nederlandse particuliere spaar en beleggingsmarkt	2015	2014	Vershil
--	------	------	---------

Totaal sparen en beleggen	514,0	494,0	4,0%
----------------------------------	--------------	--------------	-------------

● Totaal sparen	398,3	382,6	4,1%
● Totaal beleggen	115,7	111,4	3,8%

% marktaandeel duurzaam sparen en beleggen	6,0%	5,6%	7,1%
--	------	------	------

% marktaandeel duurzaam sparen	4,0%	4,2%	-6,1%
--------------------------------	------	------	-------

%marktaandeel duurzaam beleggen	13,0%	10,4%	25,8%
---------------------------------	-------	-------	-------

¹ BCG Global Asset Management 2015: Sparking Growth with Go-to-Market Excellence.

² Active asset managers knocked by shift to passive strategies, Financial Times, 11 April 2016

samen VATTING

Actieve invulling van duurzaam beleggen is de standaard

Duurzaam beleggen wordt hoofdzakelijk gedaan via een actieve beleggingsstrategie aangezien 96% van het duurzaam belegd vermogen in actieve fondsen zat. Het aantal indexproducten is in 2015 toegenomen tot 26, dat is 18% van VBDO's totale duurzame productenlijst. In lijn met de groeiprognose zoals aangekaart door andere marktpartijen, voorziet ook de VBDO een sterke groei van indexproducten in de komende jaren. Er bestaan nog verschillen van inzicht over het duurzaamheidskarakter van indexbeleggen.

Productaanbieders zetten breed instrumentarium in bij duurzame beleggingen, kwaliteit van belang

De meeste duurzame beleggingsfondsen en indexfondsen zetten vijf verschillende instrumenten in om invulling te geven aan duurzaamheid bij het beleggen in beursgenoteerde bedrijven. De dialoog aangaan (engagement) met bedrijven in de portefeuille is daarbij het meest gebruikte instrument. Stemmen, uitsluitingen en positieve selectie volgen daarop. Een aanmoedigende 27% van de beleggingsfondsen brengt reeds de sociale en milieu impact van de beleggingen in kaart. Ondanks de hoeveelheid instrumenten acht de VBDO de diepgang en kwaliteit van het gebruikte instrumentarium van belang. Stemrecht kan bijvoorbeeld uitgevoerd worden standaard in lijn met het bedrijfsadvies of via een collectief van aandeelhouders dat een ambitieuze duurzaamheidsresolutie initieert.

Duurzaam sparen breekt met lange groeitrend

Voor het eerst sinds 2007 is de totale markt voor duurzaam sparen -2,2% gekrompen. Zowel duurzame banken als fiscaal vrijgestelde groenbanken zagen beiden in 2015 meer spaarders uitstromen dan instromen. De verklaring hiervoor kan gezocht worden in de historisch lage rente en de zoektocht naar een hoger rendement op het vermogen. Daarnaast hadden groenbanken een deel van het jaar de groenproducten gesloten voor nieuwe inleg.

Particulieren: focus op impact tezamen met rendement, met beperkte tijdsinvestering en op basis van verbinding met de beleggingen.

Geïnterviewde particuliere klanten in deze studie onderschrijven de kracht van geld. Op één na beogen ze allemaal positieve impact én financieel rendement te genereren met hun beleggingen. In de praktijk beleggen ze in individuele titels, maar vooral in fondsen en/ of indexproducten. Ze wijzen op de toenemende behoefte naar de verbinding met gemaakte investeringen. Verbinding zorgt voor een betere inschatting van wat je geld precies doet. Wat is het effect ervan? In wat voor bedrijf investeer ik eigenlijk? Past het binnen mijn principes? Inzicht en transparantie hierover is essentieel en aanbieders kunnen zich hiermee onderscheiden.

Voornamelijk maken de geïnterviewde beleggers gebruik van beleggingsfondsen en indexbeleggen. Temeer omdat dit hen in staat stelt niet elke dag met hun beleggingen bezig te hoeven zijn en de tijdsinvestering relatief klein is.

executive SUMMARY

EXECUTIVE SUMMARY

The Dutch Association of Investors for Sustainable Development (VBDO) annually examines the composition and size of the Dutch retail and private banking market for sustainable savings and investments. This year's report is the sixteenth edition and is financed by ABN AMRO, ASN Bank, ING and Triodos Bank.

Total market sustainable savings and investments

The amount of capital allocated to sustainable savings and investment products summed to 30.9 billion euro in 2015, a growth of 11.4%. This amounts to 6% of the total Dutch market for saving and investing.

Saving

Sustainable saving shrank slightly, deviating from a long growth trend. In 2015 the market diminished by 2.2% to a total market size of 15.8 billion euro. Comparatively, the total Dutch savings market experienced 4.1% growth in 2015. The market share of sustainable saving was 4% of the total Dutch savings market; which was 389 billion euro. Between 2007 and 2015 the market share of sustainable saving developed from 1.7% to 4%.

executive SUMMARY

Investing

The total sustainable investment market grew by 30.6% in 2015 from 11.5 billion euro to 15.1 billion euro with a market share of 13% (the total private market was 115.7 billion euro).

Through this year's questionnaire, the market parties informed VBDO of many new sustainable investments products, of which a substantial amount have been added to this study. The intrinsic growth of sustainable investing, relative to the same product universe of the 2014 study, was 2 billion euro. The newly added products amounted to 1.3 billion euro. This growth can be seen as realized before 2015, but incorporated in this study in 2016.

Green saving and investing

Green, fiscally exempt, investments continued being stable at 1.1 billion euro, which breaks the trend of years of decline. On the contrary, green saving products experienced a light decline of 4.3% to 3 billion euro.

Active strategy to sustainable investing is the standard

Sustainable investing is primarily executed by means of an active investment strategy; considering the fact that 96% of the sustainably invested capital was allocated to actively managed funds. The amount of index products has increased in 2015 to a total of 26, which is 18% of VBDO's total sustainable product list. In-line with the growth prognosis, as put forth by

other market parties, the VBDO also expects a strong growth of index products for the coming years. However, there are different viewpoints to the degree of sustainability possible in investing in an index.

Product providers apply wide range of instruments to sustainable investments

The majority of the sustainable investment funds and index products apply different instruments to embed sustainability into the investments. Entering into constructive dialogue (engagement) with entities in the portfolio is the most frequently applied instrument. Voting, exclusions and positive selection follow. An encouraging 27% of the investment funds map the social and environmental impacts of the investments. Regardless of the quantity of applied instruments, the VBDO considers the level of depth and quality of the applied instruments as most important.

executive SUMMARY

Sustainable saving breaks long growth-trend

For the first time since 2007 the total market for sustainable saving has diminished. In 2015, both regular banks as well as fiscally exempt green banks saw more savers flow out than flow in. An explanation for this can be found in the historically low interest rates and the search for higher yields on capital. Aside from that, the green fiscally-exempt banks have had, at least part of the year, closed the products from new inflow.

Private investors: focus on impact coupled with financial return, limited time investment, and a connection with the investments.

Interviewed private investors affirm the power of money and, all except one, attempt to create both positive impact and financial returns with their investments. They invest in individual titles, funds and/or index products, and collectively emphasize the increasing need to being able to connect with your investments. Concerning the latter, they specifically intend the level in which an estimation can be made for what your money returns. In addition, what is the effect of the investments? In what kind of company am I investing? Does it align with my principles? Product providers can also distinguish themselves with these questions and using proper insight and transparency are essential.

Furthermore, the interviewed investors regularly make use of investment funds and index products; primarily because this enables them to invest sustainably with a relatively low time investment.

inhouds OPGAVE

inhouds OPGAVE

Voorwoord	pag 4
Samenvatting:	pag 7
Executive summary:	pag 11
1. Introductie	pag 17
2. Duurzaamheid in financiële producten	pag 19
2.1 Duurzaam beleggen	pag 19
2.1.1 Instrumentarium	pag 19
2.1.2 Productvormen duurzaam beleggen	pag 21
2.1.3 VBDO's begripsvorming	pag 21
2.2 Duurzaam sparen	pag 25
2.2.1 Instrumentarium	pag 26
2.2.2 Productvormen duurzaam sparen	pag 26
2.2.3 VBDO's begripsvorming	pag 27
3. Markt duurzaam beleggen	pag 32
3.1 Resultaten	pag 33
3.2 Marktentwikkeling	pag 34
3.3 Structuur van de markt	pag 38
3.4 Toegepaste instrumenten beleggingsfondsen	pag 39
4. Markt duurzaam sparen	pag 42
4.1 Resultaten	pag 43
4.2 Marktentwikkeling	pag 43
4.3 Trendduiding	pag 43
4.4 Structuur van de markt	pag 45
5. Zelf aan de slag: klantperspectieven, informatiebronnen en duurzaam productoverzicht	pag 46
5.1 Klantperspectieven	pag 47
5.2 informatiebronnen	pag 53
5.3 Overzicht duurzame beleggingsfondsen	pag 55
5.4 Overzicht duurzame spaarproducten	pag 59
Bijlage	pag 60
Onderzoeksmethodiek	pag 60

intro DUCTIE

Voor u ligt de zestiende editie van het VBDO-onderzoek naar de ontwikkeling van duurzaam sparen en beleggen in Nederland.

Doel

Het doel van dit rapport is om professionals en particulieren van duiding en inzicht te voorzien over de huidige Nederlandse markt voor duurzaam sparen en beleggen, ten einde duurzame ontwikkeling te stimuleren.

Opbouw

Het rapport bestaat uit vier hoofdstukken, waarvan hoofdstuk 1 de introductie, methode en limitaties bevat. In hoofdstuk 2 wordt VBDO's begripsvorming rondom duurzaam sparen en beleggen gedeeld. Hier wordt beschreven hoe sparen en beleggen duurzaam kan zijn, met welk instrumentarium productaanbieders invulling kunnen geven aan een duurzaam beleggingsbeleid en welke productvormen er zijn. Hoofdstuk 3 en 4 bieden respectievelijk een overzicht van de duurzame spaar- en beleggingsmarkt in 2015. Hoofdstuk 5 helpt de lezer zelf aan de slag te

intro DUCTIE

gaan middels klantperspectieven, informatiebronnen en de lijst met duurzame spaar- en beleggingsproducten. Tot slot biedt de bijlage de gedetailleerde onderzoeksmethodologie. Dit onderzoek is mede mogelijk gemaakt door ABN AMRO, ASN Bank, ING Nederland en Triodos Bank. Het onderzoek is onafhankelijk in conclusie en methode.

Methodiek en limitaties

Voor dit onderzoek heeft de VBDO de grote banken, als distributeurs van duurzame spaar- en beleggingsproducten, en de betrokken fondshuizen aangeschreven. Deze marktpartijen hebben zelf aangegeven hoeveel duurzaam gespaard of duurzaam belegd vermogen Nederlandse retail en private banking klanten op productniveau bij hen aanhouden.

Het duurzame productuniversum (hoofdstuk 5.3 en 5.4) is opgebouwd op basis van de door de fondshuizen en distributeurs zelf aangedragen duurzame financiële producten. VBDO beoordeelt vervolgens of de betreffende producten op redelijke wijze overeenkomen met VBDO's eigen begripsvorming rondom duurzaamheid (zie hoofdstuk 2). Als dit het geval is, neemt VBDO het product op in de lijst.

Dit rapport tracht niet de absolute markt voor duurzaam sparen en beleggen weer te geven, echter wel een weerspiegeling daarvan. De belangrijkste limitaties voor dit onderzoek zijn:

I. Responspercentage:

De VBDO is elk jaar afhankelijk van de vrijwillige aanlevering van data van de marktpartijen, zowel voor sparen als beleggen. Dit jaar hebben 93% van de aangeschreven fondshuizen en distributeurs gereageerd. De non-response bevat geen grote partijen. Omdat het aantal respondenten niet elk jaar 100% is kan het rapport een onderschatting van de markt zijn.

II. Data kwaliteit:

Niet alle respondenten kunnen of willen alle data aanleveren. De VBDO heeft in zulke gevallen gevraagd om voorzichtige schattingen. Daarnaast zag de VBDO aanleiding voor twee data correcties voor de cijfers over 2014, zie bijlage.

Terminologie:

III. Daarnaast is de term 'duurzaamheid'

onderhevig aan interpretatieverschillen. De VBDO pretendeert met dit rapport geen absolute definities rondom duurzaamheid vast te leggen. Meer hierover in de begripsvorming in hoofdstuk 2.

duur zaamheid IN FINANCIËLE PRODUCTEN

02 DUURZAAMHEID IN FINANCIËLE PRODUCTEN

Duurzame ontwikkeling wordt vaak beschreven als “ontwikkeling die aansluit op de behoeften van het heden zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen” Brundtland (1987). Dit hoofdstuk beschrijft hoe spaar- en beleggersproducten invulling kunnen geven aan duurzame ontwikkeling.

Ten eerste wordt uitgelegd welk instrumentarium toegepast kan worden om producten te verduurzamen, ten tweede wordt onderscheid gemaakt tussen de verschillende productvormen en tot slot volgt daarop de begripsvorming van de VBDO rond-

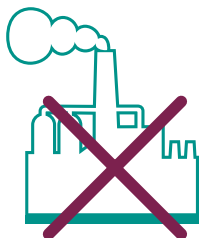
om de verschillen tussen klassiek, verantwoord, duurzaam en impact beleggen.

2.1 Duurzaam Beleggen

Bij duurzaam beleggen houdt een belegger naast het financieel rendement, ook rekening met ESG (Engels voor Milieu, Sociale en Bestuurlijke) overwegingen. Zo wordt er bijvoorbeeld op gelet of bedrijven, waarin wordt belegd, hun CO2-uitstoot beperken (de ‘E’ van ESG) en fundamentele arbeidsrechten respecteren (de ‘S’ van ESG). Ook kan rekening gehouden worden met bestuurlijke aanstellingen, strategische keuzes of het belastingbeleid (de ‘G’ van ESG). In de breedste zin houdt de duurzame belegger zich dus tevens bezig met de effecten van zijn beleggingen op de samenleving.

2.1.1 Instrumentarium

Voor zowel duurzaam sparen als beleggen onderscheiden we in het onderzoek zes instrumenten ter verduurzaming van het investeringsbeleid.

Uitsluiten:

In het kader van duurzaamheid kan besloten worden om bedrijven en activiteiten die als controversieel geacht worden, uit te sluiten. Bijvoorbeeld bedrijven die controversiële wapens produceren en/of die gebruik maken van kinderarbeid, kunnen worden uitgesloten. Naast bedrijven kunnen ook landen worden uitgesloten.

02

Positieve selectie:

Een ander instrument is de zogenaamde positieve selectie of 'best-in-class methode.' Daarbij wordt alleen in bedrijven geïnvesteerd die, binnen hun sector, het beste scoren op het gebied van duurzaamheid.

ESG-integratie:

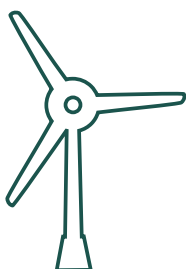
Een derde instrument is het integreren van duurzaamheidscriteria in de financiële investeringsbeslissing. Indien bijvoorbeeld een olie- en gasbedrijf onder de maat presteert op het gebied van gezondheid en veiligheid, vergroot dit het risico op ongelukken of schadeclaims en daarmee samengaan koersdalingen. Dit soort criteria kunnen systematisch worden meegewogen in de investeringsbeslissing.

Stemmen:

Het gebruik maken van het stemrecht op de aandeelhoudersvergadering is een instrument dat actieve aandeelhouders kunnen gebruiken. Bij een aandeelhoudersvergadering stemmen aandeelhouders over de goedkeuring van de jaarrekening of het aanstellen van bestuurders. Bij het stemmen neemt een duurzame aandeelhouder daarnaast ook milieu, sociale of bestuurlijke overwegingen mee in de keuze om voor of tegen een voorstel te stemmen. Ook kan de aandeelhouder zelf een voorstel initiëren.

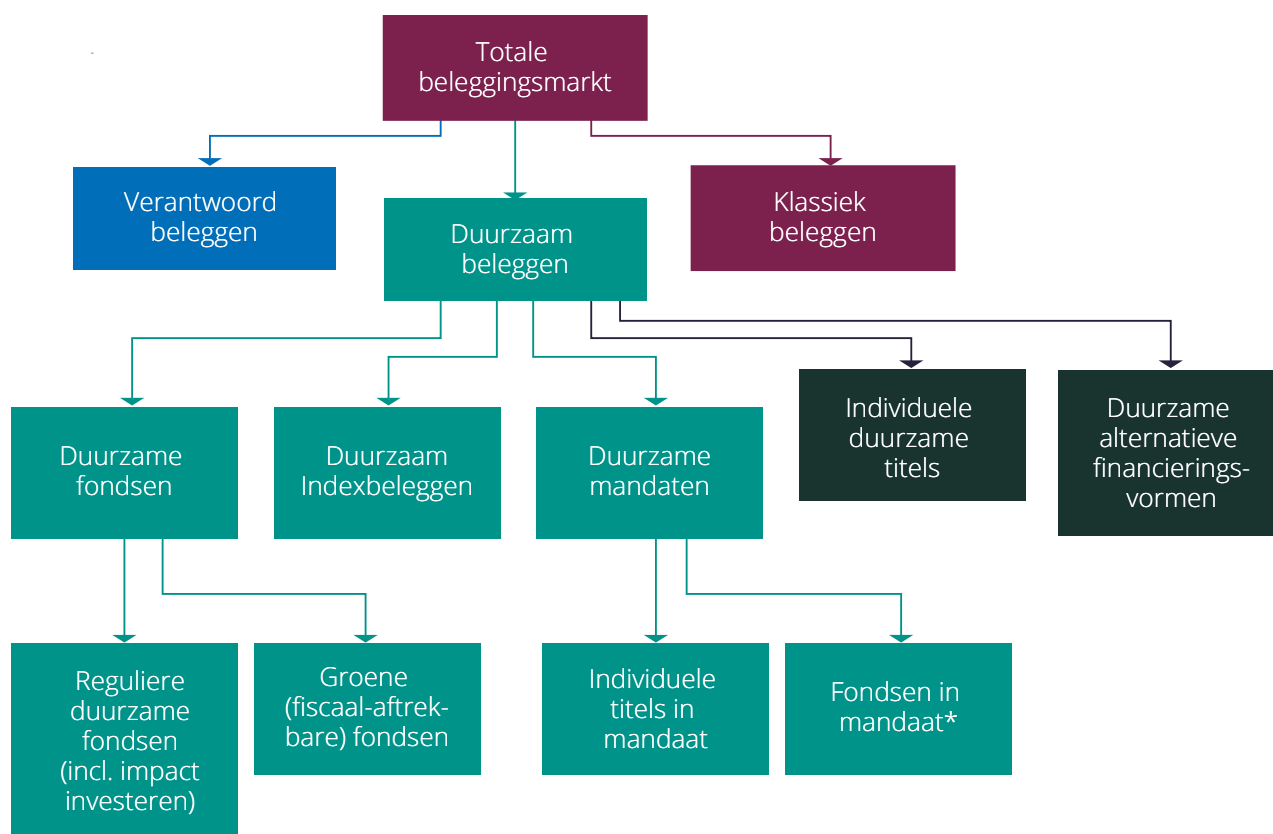
Engagement:

De dialoog kan gevoerd worden met een bedrijf over haar duurzaamheidsprestaties. Bijvoorbeeld wanneer een bedrijf niet goed zorgt voor het ecosysteem waarin het opereert, of controversiële belastingstructuren hanteert. Dit wordt ook wel 'engagement' genoemd en richt zich op een constructieve aanpak van deze onderwerpen.

Impact investeren:

Impact investeringen zijn investeringen, meestal in projecten en ondernemingen die niet beursgenoteerd zijn, met de intentie meetbare, positieve sociale en milieu impact te genereren naast een financieel rendement. Voorbeelden zijn investeringen in schone energie, educatie en micro-financiering.

2.1.2 Productvormen duurzaam beleggen ⁵

Figuur 2.1: productvormen duurzaam beleggen.

2.1.3 VBDO's begripsvorming

De VBDO pretendeert met dit rapport geen absolute definities rondom duurzaamheid vast te leggen. Hieronder wordt VBDO's begripsvorming van de verschillende stijlen van duurzame financiële beleggingsproducten gegeven. Onderstaande begripsvorming is gebruikt in de vaststelling van het universum, dat ten grondslag ligt aan de marktindicatie.

Klassiek beleggen

Een klassiek fonds belegt met een primaire focus op financiële resultaten. Het fonds voldoet wel aan wettelijk gestelde minimeisen op het gebied van duurzaamheid, zoals uitsluiting van cluster munitie en geldende internationale embargo's. Stemmen en engagement kunnen worden toegepast zonder dat daarbij de focus ligt op duurzaamheid.

⁵ De groene vlakken zijn kwantitatief in de studie meegenomen.

* Worden niet bij de uiteindelijke marktgrootheid opgeteld in verband met mogelijke dubbeltelling.

02

Verantwoord beleggen

Verantwoorde fondsen zijn aangepaste versies van de klassieke fondsen. Aanvullend op de wettelijke verplichtingen houden deze fondsen rekening met het vermijden van de meest controversiële activiteiten. Bijvoorbeeld schendingen van de UN Global Compact principes⁶ en/of worden er bepaalde niet-duurzame sectoren uitgesloten, zoals tabak of alcohol. Instrumenten zoals het actief gebruik van stemrecht en de dialoog aangaan met bedrijven worden vaak ingezet, waarin duurzaamheidsthema's op ad-hoc basis, zoals bij een controverse, een rol spelen.

ESG-integratie kan worden toegepast door een verantwoord fonds. Echter, de ESG-criteria hebben dan in de beleggingsbeslissingen een beperkte weging of zijn niet dwingend van aard. Bijvoorbeeld wanneer ESG-informatie aan de beleggingsbeslissers beschikbaar wordt gemaakt zonder dat het dient te worden meegenomen in de uiteindelijke beleggingsbeslissing.

In de beleggingsfilosofie en fondsdocumentatie wordt in beperkte mate notie gemaakt van duurzaamheid. In de rapportage over de prestaties worden weinig of geen ESG-indicatoren genoemd.

Duurzaam beleggen

Een duurzaam fonds zet één of meer instrumenten systematisch in gericht op het doel van het bevorderen van duurzame bedrijfsvoering tezamen met een marktconform

streefrendement. Het fonds belegt in een sterk gereduceerd bedrijvenuniversum, waarmee de focus ligt op duurzame bedrijven.

Indien gebruik wordt gemaakt van ESG-integratie in de financiële analyse wordt dit op een dwingende manier toegepast waarbij de ESG-criteria een grote weging in de beleggingsbeslissingen hebben.

Een duurzaam aandelenfonds stelt zich op als actief eigenaar van de bedrijven waarin het belegt en adresseert duurzaamheid op structurele en frequente basis in de uitoefening van het stemrecht en in de dialoog met de bedrijven. Een fonds dat zich specifiek richt op een duurzaam thema zoals water of zonne-energie kan als duurzaam gezien worden indien het fonds gericht is op het leveren van een positieve bijdrage aan dit thema.

De beleggingsfilosofie en fondsdocumentatie schetsen een transparant en duidelijk beeld van hoe het fonds invulling geeft aan duurzaamheid en welke effecten het beoogt. De toepassing van de instrumenten wordt beschreven en de rapportage over de prestaties benoemt meerdere ESG-indicatoren of duurzaamheidsprestaties.

Duurzaam indexbeleggen

Indexbeleggen vindt steeds meer zijn intrede in de beleggingsmarkt. Er bestaan nog verschillen van inzicht in het duurzaamheidskarakter van passieve indexbeleggingen versus de actieve. Zo bepleiten voorstanders van een actieve invulling dat het

⁶ <https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc/mission/principles>

actief aandeelhouderschap en de dialoog aangaan met bedrijven diepgaander wordt ingevuld in de geconcentreerde actieve portefeuille. Dit zou een sterkere duurzaamheidsimpuls tot gevolg hebben. Daarnaast zouden actieve beleggers gegronde keuzes, zoals voor opname in of uitsluiting uit de portefeuille, op bedrijfsniveau nemen. Dit kan een passief product niet op dezelfde manier vanwege het grote aantal bedrijven in de index. Een indexproduct volgt namelijk een index van bedrijven (bijvoorbeeld de S&P 500⁷ of MSCI Europe⁸) en belegt vaak in honderden bedrijven tegelijk.

Voorstanders van passief duurzaam beleggen stellen dat juist zij lange-termijn beleggers zijn, omdat ze niet uit de bedrijven kunnen stappen. Daarbij zouden indexproducten steeds vaker invulling geven aan duurzaamheid via de (positieve) selectie van de onderliggende indices. Onder andere via stemmen op afstand (proxy voting) wordt ook steeds verdergaand invulling gegeven aan het actief aandeelhouderschap.⁹

Een index gebouwd op een robuust uitsluitingsbeleid, met positieve selectie dat resulteert in een sterk gereduceerd bedrijvenuniversum weegt voor de VBDO zwaar bij de beoordeling van indexproducten, nog afgezien van de stem- en engagement activiteiten.

In de beleggingsfilosofie en productdocumentatie komt de werking van het indexproduct en de duurzame indexsamenstelling transparant aan bod.

VBDO moedigt de sector aan indexproducten verder te verduurzamen. De indexfondsen die het beste bij VBDO's huidige begripsvorming passen zijn toegelaten tot het duurzame productuniversum in de bijlage.

Impact beleggen

Impact fondsen hebben de intentie meetbare, positieve sociale en milieu impact te genereren naast een financieel rendement. In de beleggingsfilosofie worden één of meerdere duurzaamheidsthema's gekozen, zoals schoon en toegankelijk drinkwater of microfinanciering. Wat impact fondsen onderscheidt van andere vormen van duurzaam beleggen is dat er specifiek wordt gericht op het, aantoonbaar, behalen van een positief maatschappelijk effect. Een impact fonds stelt duidelijke duurzame doelen, waarbij systematische meting van de gegenereerde impact soms gebeurt. De fondsen kenmerken zich door een middellange tot lange tijdshorizon. De beleggingen zijn veelal in projecten en ondernemingen die niet beursgenoteerd zijn. In de beleggingsfilosofie en fondsdocumentatie komen duurzaamheidsdoelen prominent aan bod. Ook in de rapportage van de prestaties wordt uitgebreid ingegaan op ESG-activiteiten en de behaalde impact.

Groen beleggen

Groene beleggingen zijn beleggingen via fondsen in bedrijven of projecten die van de Nederlandse overheid een duurzame status hebben gekregen.

⁷ Standard & Poor's 500

⁸ Morgan Stanley Capital International

⁹ Fondsnieuws discussie tussen Glenn Booraem en Albert van Zadelhoff, november 2014. En: D. Blitz 'the dark side of passive investing', Robeco, februari 2014.

02

Deze groene beleggingen kennen meestal een lager rendement, maar genieten fiscale vrijstelling waardoor ze financieel toch aantrekkelijk zijn. Onderzoek heeft uitgewezen dat deze

publiek-private samenwerking voor goedkopere financiering voor groenprojecten zorgt en de kosten voor de overheid lager zijn dan de milieuwinst die ermee gepaard gaat¹⁰.

Groenregeling en fiscaal

vrijgestelde spaar- en beleggingsproducten

De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) voert de groenregeling uit en bepaalt welke bedrijven of projecten in aanmerking komen voor de groenstatus. De projecten die hiervoor in aanmerking komen bestrijken een breed spectrum aan diverse thema's:

- **Duurzame energie:**

de productie van duurzame energie via bijvoorbeeld windenergie of aardwarmte.

- **Energiebesparing:** projecten die bijdragen aan energiebesparing zoals bijvoorbeeld warmte-koude opslag.

- **Natuur:** de ontwikkeling en instandhouding van bos, de ontwikkeling van additioneel stedelijk groen en de ontwikkeling en instandhouding van natuur- en landschappelijke waarden.

- **Landbouw:** projecten die bijdragen aan verduurzaming van land en tuinbouw.

- **Groene grondstoffen:** verwerken van reststromen uit landbouw en natuurbeheer.

- **Terugwinning en hergebruik van grondstoffen:** bijvoorbeeld bij het ontmantelen van

schepen of het opvangen en opslaan van CO₂.

- **Duurzaam bouwen:** het bouwen of renoveren van huizen met als doel een zo laag mogelijk energiegebruik te halen.

- **Duurzame mobiliteit:** van het aanleggen van fietspaden tot het verminderen van uitstoot van de binnenvaart.

- **Duurzame waterketens:** projecten die helpen bij de retentie en zuivering van water.

Om in aanmerking te komen voor de fiscale regeling dient een beleggingsproduct minimaal 70% van het vermogen te hebben geïnvesteerd in bedrijven of projecten die de groenstatus hebben gekregen.

Binnen de door RVO goedgekeurde projecten maken banken ook nog hun eigen afwegingen op basis van financiële of duurzaamheidscriteria om te bepalen of een project in aanmerking komt voor financiering.

Meer informatie via: <http://www.rvo.nl/subsidies-regelingen/regeling-groenprojecten>

¹⁰G.E.A. (Geert) Warringa, M.R. (Maarten) Afman, M.J. (Martijn) Blom. De duurzaamheidswinst en economische winst van de Regeling groenprojecten.

Duurzaam beheermandaat

Wanneer de klant de beherende instelling verregaande bevoegdheid verleent over de invulling van de beleggingsportefeuille spreekt met van een beheermandaat. Een duurzaam beheermandaat is zo'n uitbesteding waarbij de beheerder alleen duurzame fondsen en titels aankoopt. Deze duurzame beheermandaten zijn meegenomen in de marktcijfers.

De in dit rapport geduide mandaten betreffen niet 'execution-only', waarbij de klant binnen ruime kaders alle beleggingskeuzes maakt. Ook betreft dit niet beleggen op basis van advies, waarbij de klant wordt geadviseerd bij de invulling van de beleggingsportefeuille. Meerdere Nederlandse aanbieders van deze adviesdiensten bieden tegenwoordig ook advies over duurzame invulling aan. Het is niet na te gaan in hoeverre deze duurzame adviezen een doorslag hebben gegeven in de keuze voor een fonds of een titel en zijn daarom niet meegenomen in de cijfers.

Alternatieve financieringsvormen

Buiten de reguliere kanalen om zijn er ook mogelijkheden om duurzaam geld te investeren, zoals community- en crowdfunding voor projecten met duurzame kenmerken. Ook bestaat er peer-to-peer lending waar op basis van een persoonlijke relatie geld verstrekt kan worden voor bijvoorbeeld de aanschaf van zonnepanelen. Deze alternatieven zitten niet in de marktcijfers door onevenredige methodologische

complexiteit in relatie tot de omvang van dit marktsegment.

2.2 Duurzaam sparen

Hoe investeert de bank de toevertrouwde spaargelden? Welke duurzaamheidsdoelen stelt de bank zich? Deze vragen staan centraal bij duurzaam sparen.

Banken investeren de toevertrouwde middelen van klanten in verschillende categorieën, de meest voorkomende hiervan zijn: hypothecaire en consumptieve kredieten, kredieten aan het bedrijfsleven en lagere overheden, projectfinanciering, infrastructuur en staatsobligaties.

02

2.2.1 Instrumentarium

Bij het uitzetten van spaargeld kan het instrumentarium zoals bij duurzaam beleggen ingezet worden, maar door de aard van de beleggingscategorieën kunnen er verschillen zijn. Een paar voorbeelden:

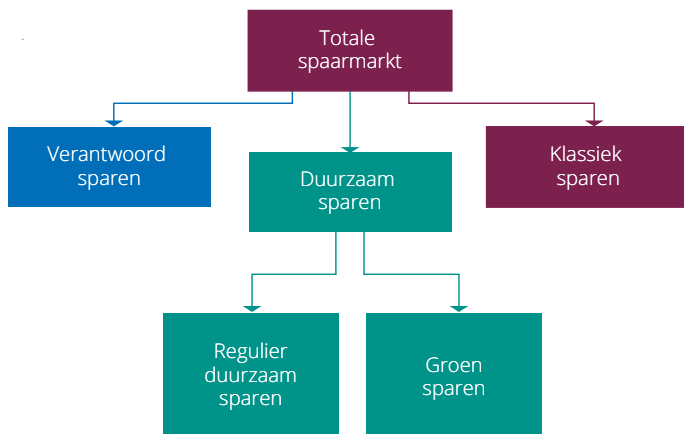
- Projectfinanciering kan dusdanig specifieke omstandigheden hebben dat er te weinig vergelijkbare voorstellen zijn om een best-in-class selectie uit te voeren. Daarentegen kunnen voorwaarden aan de financiering worden gesteld door de bank zoals dat er energiebesparende maatregelen genomen moeten worden of dat er een milieu-impact analyse gedaan wordt die het projectplan bijstuurt.
- Bij investeringen in infrastructuur kan een bank een duurzaam thema hanteren door bijvoorbeeld in het spoor te investeren.
- Staatsobligaties van landen die slecht scoren op duurzaamheidscriteria kunnen worden uitgesloten. Echter, engagement en stemmen zijn bij staatsobligaties niet van toepassing.

De gebruikte methodes en gekozen insteek verschillen per aanbieder. Als consument is het daarom goed om je hierin te verdiepen bij de keuze tussen de diverse spaarproducten.

“Overheden hebben een essentiële rol bij het realiseren van een duurzame, rechtvaardige samenleving. Zij zorgen immers voor basisbehoeften als wonen, schoon water en gezondheidszorg. ASN Bank selecteert de landen op basis van criteria op het gebied van mensenrechten, klimaat en biodiversiteit.” Piet Sprengers (Hoofd duurzaamheid, ASN Bank)

2.2.2 Productvormen duurzaam sparen

De totale spaarmarkt kent verschillende productvormen. VBDO onderscheidt daarin drie hoofdstromingen, namelijk: klassiek sparen, verantwoord sparen en duurzaam sparen. Duurzaam sparen is onder te verdelen in regulier duurzaam sparen en groen (fiscaal voordelig) sparen.

Figuur 2.2: productvormen duurzaam sparen ¹¹

2.2.3 VBDO's begripsvorming

Onderstaand is de begripsvorming van de VBDO omtrent klassiek, verantwoord en duurzaam sparen. De begripsvorming is opgebouwd uit een gecombineerde beoordeling van het overkoepelend bankbeleid, duurzame doelstellingen, de toegepaste instrumenten per beleggingscategorie en de mate van transparantie.

Klassiek sparen

De bank investeert met primaire focus op financiële gronden. Er wordt voldaan aan de wettelijk gestelde minimumeisen op het gebied van duurzaamheid, zoals uitsluiting van clustermunie en geldende internationale embargo's. Stemmen en engagement, indien van toepassing op een beleggingscatergorie, kan worden toegepast zonder dat daarbij de focus ligt op duurzaamheid. De bank communiceert niet of nauwelijks over duurzaamheid.

Verantwoord sparen

Een verantwoorde spaarbank heeft een overkoepelende visie op sommige sociale en milieuvraagstukken, waarbij vooral gelet wordt op uitsluiten van controversen en het veranderen van de minder duurzame economische activiteiten. De verantwoorde bank gaat daarbij verder dan de wettelijke voorschriften en sluit bijvoorbeeld naast de verplichte clustermunie aanvullende controversiële wapenhandel en -activiteiten uit. Er is beleid op een aantal thema's zoals mensen- en arbeidsrechten of bijvoorbeeld verantwoord geproduceerde grondstoffen als palmolie en koffie. De veranderingskracht van verantwoorde banken is gebaseerd op de schaal van haar activiteiten.

Een verantwoorde bank stelt ten minste enkele sociale en milieudoelen op, waarbij een groot deel van de focus van de doelstellingen de interne bedrijfsvoering betreft. Doelstellingen zijn vaker abstract dan concreet geformuleerd en richten zich voornamelijk op proces in plaats van impact. De verantwoorde bank geeft in beperkte mate inzicht in de details van haar duurzaamheidsbeleid en gebruikt instrumentarium.

¹¹ De groene vlakken zijn kwantitatief in de studie meegenomen.

02

**VOORBEELDEN
VERANTWOORDE
SPAARBANKEN****Uitsluiten van winning van fossiele
brandstoffen in kwetsbare gebieden.**

ABN AMRO heeft op het thema energie specifiek beleid geformuleerd waarin de winning van olie in poolgebied en teerzanden wordt uitgesloten van financiering.

Lees meer via: <https://www.abnamro.com/en/sustainable-banking/policy-and-reporting/sector-specific-policy/energy.html>

Ook heeft ABN AMRO bankbrede verklaringen afgelegd voor het respecteren van mensenrechten en het reduceren van de uitstoot van broeikasgassen binnen de eigen bedrijfsvoering en indirect via het financieren van hernieuwbare energie.

“Met het spaargeld van onze klanten financieren wij geen clusterbommen of illegale houtkap; wel duurzame oplossingen als zonnepanelen. Daar is iedereen het over eens. Toch zijn er veel grijsgebieden, waarin de 'juiste' beslissing niet zomaar genomen is. Juist voor houvast in die situaties hebben we een uitgebreid ESG-beleid” Marieke Abcouwe (Adviseur Social & Ethical risks & Policy, ABN AMRO)

**Geen financiering
van nieuwe kolencentrales**

ING is in 2015 gestopt met de financiering van nieuwe kolencentrales en nieuwe kolenmijnen voor het opwekken van elektriciteit. De bank hanteert hierbij de regel geen nieuwe klanten te financieren die voor meer dan 50 procent afhankelijk zijn deze activiteiten.

Lees meer via: <https://www.ing.com/Newsroom/All-news/ING-ends-new-coal-financing-continues-to-reduce-coal-portfolio-.htm>

Ook biedt ING een donatie spaarproduct aan. Op basis van een percentage van het toevertrouwd geld wordt door ING gedoneerd aan Unicef om kinderen een betere toekomst te geven.

Lees meer via: <https://www.ing.nl/particulier/sparen/sparen-met-variabele-rente/spaarrekening-voor-unicef/index.html>

“Duurzame verandering is de enige route voor de toekomst. Ook voor banken is een rol weggelegd. Daar geven we op verschillende manieren invulling aan. ING is al sinds 2007 klimaatneutraal, maar onze grootste impact zit in onze kredietverlening. Daarom hebben we duidelijk beleid op wat we wel en niet financieren. Tegelijkertijd ondersteunen we de duurzame transitie van onze klanten en kiezen de duurzaamste projecten

om te financieren.” Kirsten Ottens, (Manager Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen, ING Nederland)

Verantwoorde grondstoffenproductie en zakelijke klantfoto's

Rabobank stelt het doel dat "van klanten met productie in gevoelige sectoren en landen, waaronder soja, palmolie, rietsuiker, bosbouw en rundvlees, verwachten wij dat al hun primaire productie in 2020 aantoonbaar voldoen aan internationaal geaccepteerde duurzaamheidsstandaarden"

Lees meer via: <https://www.rabobank.com/nl/images/201412SamenduurzaamsterkerNL.pdf>

De Rabobank is in 2014 gestart met het maken van een zogenaamde klantfoto bij alle grote zakelijke klanten wereldwijd. Doel van deze klantfoto is om klanten inzicht te geven in hun duurzaamheidsprestaties ten opzichte van collega's in de sector. Inmiddels is van meer dan 50.000 klanten een foto gemaakt en de advisering onderdeel van de dienstverlening.

Duurzaam sparen

Een duurzame spaarbank kenmerkt zich onder meer door een overkoepelende visie over duurzaamheid. De bank heeft beleid opgesteld voor vele duurzaamheidsthema's zoals wapens, mensen- en arbeidsrechten, de fossiele industrie en klimaatverandering, excessieve bonussen, dierenwelzijn en toegang tot financiële producten in ontwikkelingslanden. De invulling van investeringen gaat beduidend verder dan wat de wet vereist.

Een duurzame bank hanteert meerdere sociale en milieudoelstellingen, waarbij de focus van de doelstellingen zowel de interne bedrijfsvoering als de effecten van gedane investeringen betreft. Doelstellingen zijn concreet geformuleerd en richten zich voornamelijk op impact. Het duurzaamheidsbeleid en gebruikt instrumentarium worden transparant en in detail uiteengezet in publiekelijk beschikbare documentatie.

02

VOORBEELDEN DUURZAME SPAARBANKEN**Klimaatneutraal bankieren**

Klimaatverandering en de daarmee gepaard gaande leefkwaliteit van de mens heeft de ASN Bank ertoe gezet om het doel te stellen om in 2030 volledig klimaatneutraal te bankieren. De uitstoot en vermindering van broeikasgassen, voortkomend uit alle financieringen en beleggingen van de bank, zullen dan gelijk moeten zijn. Om dit te kunnen meten is een meetmethode ontwikkeld die inzicht geeft in de CO2-uitstoot gerelateerd aan de investeringen, beleggingen en financieringen van de ASN Bank. Deze methode is vrij beschikbaar gemaakt zodat deze ook door andere financiële instellingen toegepast kan worden,

lees meer via: http://www.ecofys.com/files/files/4501704_asn_carbon-profit-and-loss-methodology-v5.pdf

"De fossiele sector is een sunset industrie. Die bestaat niet meer in 2050". Piet Sprengers (Hoofd duurzaamheid, ASN Bank)

Aantrekkelijke hypotheken voor energiezuinige huizen en impact meten.

Triodos bank biedt een hypotheek aan waar de rentepercentages gekoppeld zijn aan de energiezuinigheid van de woning. Door additionele maatregelen te nemen en het energielabel te verbeteren komen klanten daarmee in aanmerking voor lagere rentepercentages. Doel van deze hypotheekvorm is om huiseigenaren te stimuleren om hun huis energiezuiniger te maken.

In haar jaarverslagen brengt Triodos bank zo concreet mogelijk in kaart wat de gegenereerde impact is van haar financieringsactiviteiten. Gehanteerde indicatoren zijn bijvoorbeeld het aantal miljoenen biologische maaltijden die zijn geproduceerd en de hoeveel CO2-reductie.

Lees meer via: <http://www.jaarverslag-triodos.nl/nl/2015/impact.html>

Groensparen (sparen met fiscale vrijstelling)

Groen sparen doet men bij een van de Groenbanken. Groenbanken zijn veelal dochterondernemingen van de bekende Nederlandse banken (zie marktspelers in hoofdstuk 3) en investeren minimaal 70% van hun kapitaal in door de overheid goedgekeurde duurzame projecten of bedrijven. Groen sparen kent een fiscale vrijstelling ter compensatie van relatief lage rentestanden. Deze lage rentestanden hebben als doel de financiering voor duurzame projecten goedkoper te maken en hiermee duurzame bedrijvigheid te stimuleren.

markt duurzaam BELEGGEN

03 MARKT DUUR- ZAAM BELEGGEN

Dit hoofdstuk biedt een overzicht van de duurzame beleggingsmarkt in 2015. Het behandelt de cijfermatige verschillen tussen 2015 en 2014, presenteert marktontwikkelingen, duidt trends en creëert een overzicht van de structuur van de markt.

3.1 Resultaten

De totale markt voor duurzaam beleggen door Nederlandse retail en private banking klan-

ten via beleggingsfondsen is in 2015 met 30,6% procent gegroeid van 11,5 miljard euro naar 15,1 miljard euro. Binnen dit totaal zijn er echter opvallende verschillen te zien tussen de categorieën. Groene, fiscaal vrijgestelde, beleggingen zijn voor het eerst sinds 2009 gestopt met krimpen en licht gegroeid met 0,2% naar 1,1 miljard euro. Regulier duurzaam beleggen, in fondsen en indexproducten is met 55,4% gegroeid van 6 naar 9,3 miljard euro. Exclusief het nieuw meegenomen aanbod komt deze groei uit op 33,9%. Het vermogen onder duurzaam beheermandaten is met 6,3% gegroeid van 6,7 naar 7,2 miljard euro.

Tabel 3.1: Duurzaam beleggen

2015

2014

Vershil

In miljard euro retail en private banking vermogen

Totaal duurzaam beleggen

15,1

11,5

30,6%

Dit bestaat uit de volgende onderdelen:

Regulier duurzaam beleggen

9,3

6,0

55,4%

● Intrinsiek obv universum 2014

8,0

6,0

33,9%

● Nieuw meegenomen aanbod

1,3

Groen beleggen

1,1

1,1

0,2%

Duurzame mandaten

7,2

6,7

6,3%

● Belegd in individuele titels

4,7

4,5

5,0%

● Belegd in fondsen*

2,5

2,3

8,8%

Totale markt beleggen

115,7

111,4

3,8%

% marktaandeel duurzaam beleggen

13,0%

10,4%

25,8%

* Wegens afrondingsverschillen tellen sommige afzonderlijk categorieën niet perfect op

** Wegens potentiële dubbel telling niet meegenomen in de marktcijfers

03

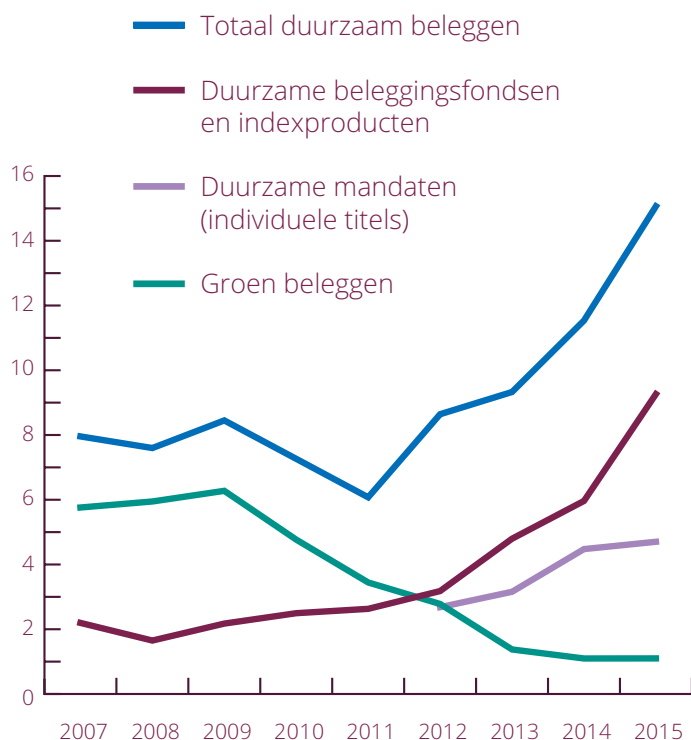
Het marktaandeel voor het totaal aan duurzame beleggingen ten opzichte van de gehele markt voor beleggingen in Nederland is daarmee gegroeid van 10,4% naar 13%. Duurzaam beleggen vormt daarmee een steeds groter aandeel van de totale beleggingsmarkt.

3.2 Marktentwikkeling

3.2.1 Reguliere duurzame beleggingen

De groei in 2015 van regulier duurzaam beleggen van 3,3 miljard euro is te verklaren door de volgende ontwikkelingen:

- Intrinsieke groei: de beleggingsfondsen en indexproducten die in 2014 ten grondslag lagen aan de marktindicatie laten een groei zien van 2 miljard euro. Dit is zowel rendement als instroom en behelst een deel van de groei van dit marktsegment (61,1% van de groei).
- Nieuw meegenomen aanbod: de lijst van duurzame fondsen is geactualiseerd. Respondenten gaven aanzienlijk meer duurzame fondsen op, welke langs de begripsvorming van de VBDO getoetst zijn. Door het nieuw meenemen van dit aanbod is de markt gegroeid

"We zijn verheugd om een aanhoudende toename te zien van het aantal investeerders dat belegt met een lange termijn focus en het doel om blijvende positieve impact te realiseren. Met behulp van deze gecommitteerde professionele en particuliere investeerders, kunnen we een essentiële bijdrage leveren aan het realiseren van een duurzamere samenleving." Marilou van Golstein Brouwers (voorzitter van de Management Board van Triodos Investment Management)

Grafiek 3.2: historische ontwikkeling duurzaam beleggen (2007-2015) x 1 miljard euro

03

met 1,3 miljard euro. Dit is inleg (en rendement) dat zowel voor als tijdens 2015 geplaatst is, maar dat pas nu als groei naar voren komt (38,9% van de groei).

De historische ontwikkeling van de markt voor duurzaam beleggen wordt getoond in in grafiek 3.2.

"De groei in duurzame assets toont aan dat we al lang niet meer over een 'niche' kunnen spreken."
Vincent Triesschijs (Sustainability Manager Investments, ABN AMRO)

Morningstar Sustainability Rating

Begin 2016 is de Morningstar Sustainability Rating gelanceerd. Deze rating kan voor beleggers een belangrijke eerste opstap zijn naar de beoordeling van een beleggingsproduct op het gebied van duurzaamheid. De schaal waarmee de score is geïmplementeerd (20.000 fondsen) is van ongekeerde grootte. Daarnaast is de rating publiek toegankelijk.

De methode voor de fondsrating is gebaseerd op de gewogen, industrie-relatieve duurzaamheidsprestaties van de onderliggende bedrijfstitels met inachtneming van controverses en de prestaties van andere fondsen. Een belangrijke maatstaaf dus voor de blootstelling die de belegger krijgt aan relatief duurzaam

presterende bedrijven.

Let wel: Niet alle van belang zijnde aspecten zijn momenteel opgenomen in de rating. Zo kan een fonds bijvoorbeeld verduurzaming bewerkstelligen door haar stemrechten duurzaam uit te oefenen of de dialoog met de bedrijven aan te gaan, deze activiteiten behoren niet tot de rating. Daarnaast zijn ook het fonds-brede-beleid en het mandaat om duurzaamheid mee te nemen nog geen onderdeel van de rating. Mede hierdoor dient volgens de VBDO de rating in samenhang met andere informatiebronnen gebruikt te worden.

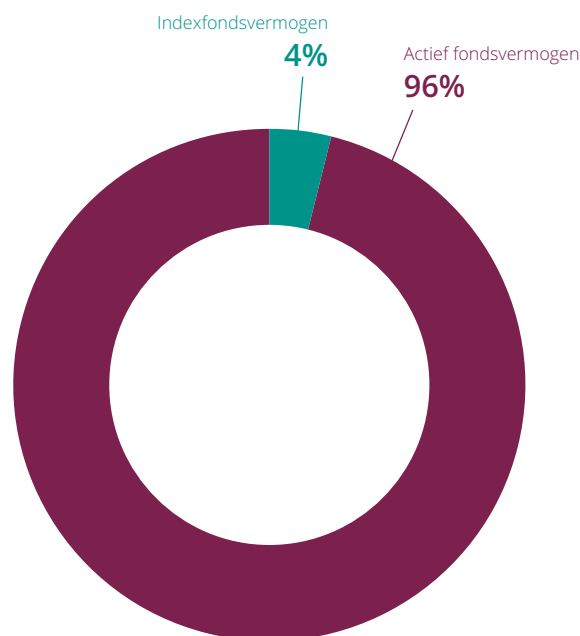
03

3.2.2 Indexbeleggen

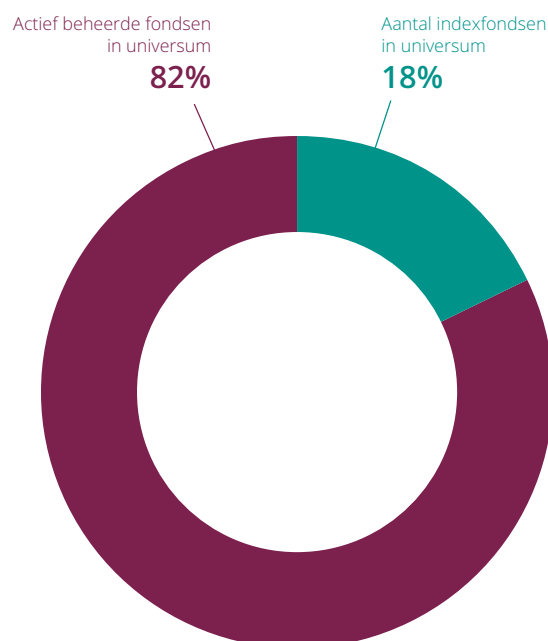
Wereldwijd is indexbeleggen sterk aan het groeien, zo melden meerdere bronnen waaronder de Financial Times¹² en de Boston Consulting Group¹³. Een toename in het wereldwijd belegd vermogen in indexproducten van 8% naar 14% werd voor 2014 gerapporteerd.

Ondanks deze groei, blijkt een actieve invulling van duurzaam beleggen voor Nederlandse retailbeleggers en private banking klanten nog steeds de norm. 4% van het duurzaam belegd vermogen zat in indexproducten, terwijl 96% in actieve fondsen was belegd (figuur 3.3). Het aantal indexproducten en daarmee de diversiteit in duurzaam indexbeleggen neemt echter gestaag toe. Inmiddels is 18% van het aantal duurzame beleggingsproducten in het productuniversum van de VBDO een indexproduct (figuur 3.4). Toegenomen diversiteit in indexbeleggen samen met de wereldwijde stijging van indexbeleggen doet de VBDO sterken in de prognose van groei voor de komende jaren.

Er bestaan verschillen van inzicht over het duurzaamheidskarakter van indexbeleggen, zie hoofdstuk 2.1.3.

Figuur 3.3: Verhouding vermogen in actief beheerder fondsen en indexfondsen 2015

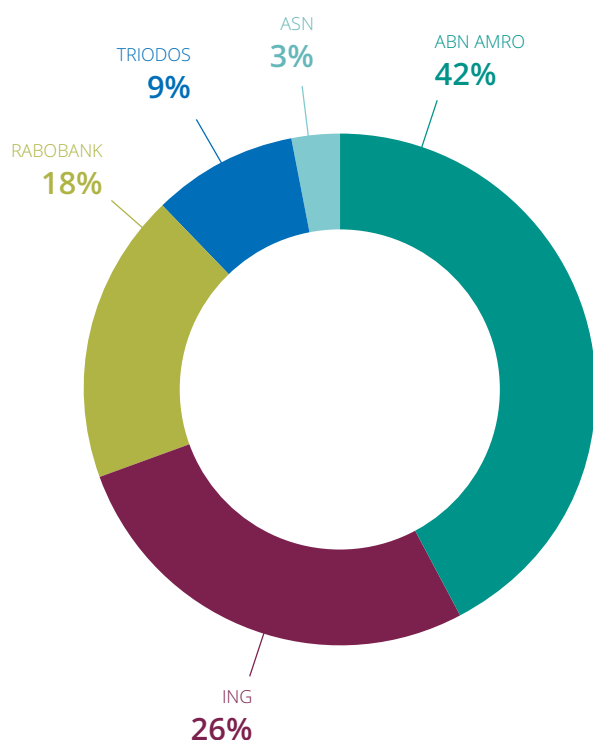
Figuur 3.4: verhouding aantal actief beheerde fondsen en index-fondsen 2015

¹² Active asset managers knocked by shift to passive strategies, Financial Times, 11 april 2016

¹³ BCG Global Asset Management 2015: Sparking Growth with Go-to-Market Excellence.

3.2.3 Duurzame beheermandaten

Het belegd vermogen via duurzame beheermandaten is toegenomen met 6,3% van 6,7 miljard euro naar 7,2 miljard euro. Van dit totaal was 4,7 miljard euro belegd in individuele titels. 2,5 miljard euro van de duurzame mandaten was belegd in duurzame beleggingsfondsen. Om een potentiële dubbel telling met beleggingsfondsen te voorkomen is dit bedrag uit de totale marktgrootte voor duurzaam beleggen gehouden.

Figuur 3.5: marktaandeel duurzame mandaten (fondsen en individuele titels)¹⁴

3.2.4 Alternatieve financieringsvorm: ontwikkeling crowdfunding

De crowdfundingmarkt is een sterk groeiende markt, zo becijferde Douw&Koren. In 2015 is de markt voor crowdfunding opnieuw verdubbeld van 63 miljoen euro naar 128 miljoen euro¹⁵. Veel van deze projecten hebben een duurzaam of maatschappelijk karakter, te denken valt aan Lend-a-hand, een crowdfunding-site voor investeringen in het midden en klein bedrijf (MKB) in ontwikkelingslanden. Ook laten andere duurzame crowdfundingplatformen, zoals Oneplanet-crowd, Duurzaam-investeren, Greencrowd en Geldvoorelkaar zien dat ook binnen deze wijze van beleggen consumenten aangeven duurzaamheid belangrijk te vinden.

Momenteel bedraagt de totale Nederlandse crowdfundingmarkt minder dan 1% van het totaal aan sparen en beleggen door Nederlanders. Het is momenteel niet precies te achterhalen wat de omvang van de duurzame crowdfundingmarkt is en daarom is dit niet meegenomen in de cijfers. Wel weten we dat circa 11,5 miljoen euro van het totaal (128 miljoen euro) in 2015 bestemd was voor de duurzame energiesector¹⁶.

¹⁴ Door een andere format van respons is het marktaandeel van Rabobank qua duurzame beheermandaten iets groter, maar niet precies te duiden, dan hier is weergegeven. Dit beïnvloed niet de markt cijfers aangezien het andere format van respons de fondsbeleggingen binnen mandaten betreft en deze zijn überhaupt buiten de totaal cijfers gehouden om dubbel tellingen te voorkomen.

¹⁵ <http://www.douwenkoren.nl/crowdfunding-in-nederland-in-2015>

¹⁶ <http://www.douwenkoren.nl/single-post/2016/05/03/Crowdfunding-voor-duurzame-energie-115-miljoen-in-2015>

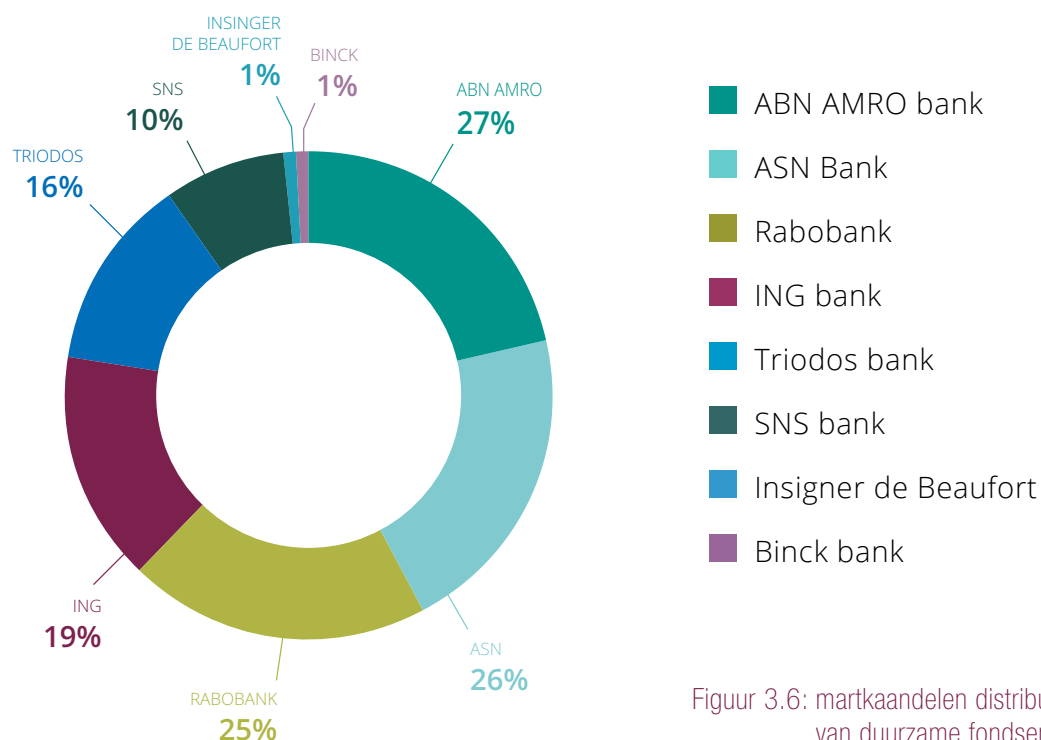
03

Crowdfunding onder distributeurs en fondshuizen

De helft van de ondervraagde grote Nederlandse banken biedt de mogelijkheid aan klanten om te participeren in crowdfunding, dat zijn: ABN AMRO, ASN Bank en Rabobank. Twee fondshuizen, namelijk Petercam en Schroders bieden klanten de mogelijkheid te participeren in crowdfunding(gerelateerde)-projecten. Petercam biedt participatie in Gingo¹⁷ aan, Schroders is voor 25% eigenaar geworden van NEOS. Dit is een alternatief leningplatform dat participanten geld laat lenen aan het Nederlandse MKB.

3.3 Structuur van de markt

Acht distributeurs van duurzame beleggingsfondsen hebben data aangeleverd en zijn meegenomen in de marktindicatie te weten; ABN AMRO, ASN Bank, Rabobank, ING Nederland, Triodos Bank, Insinger de Beaufort, SNS Bank en Binck Bank. Figuur 3.6 geeft de marktaandelen van de verschillende distributeurs weer, de marktaandelen betreffen alleen de distributie van duurzame beleggingsfondsen en indexproducten.

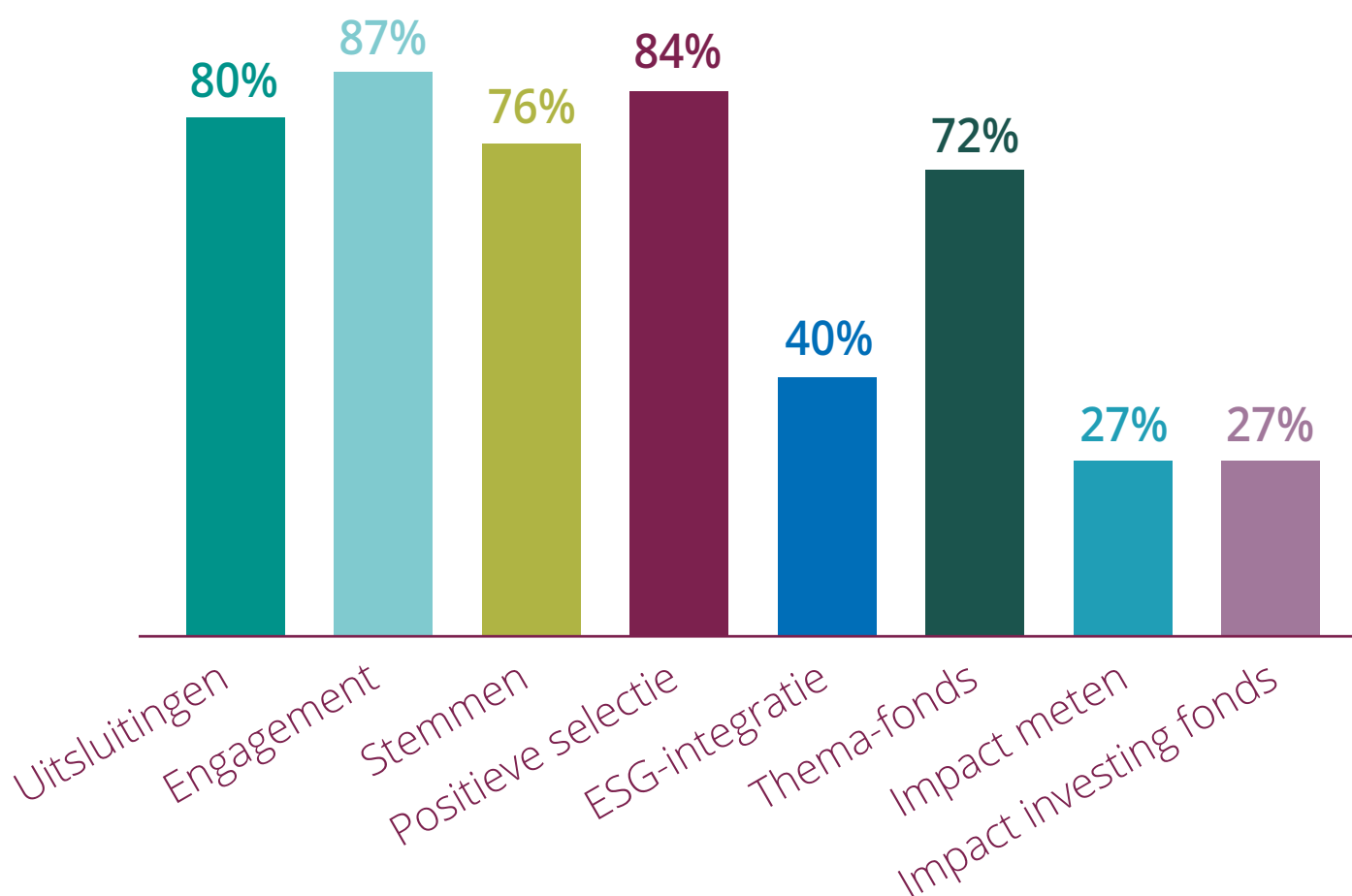

Figuur 3.6: marktaandelen distributeurs van duurzame fondsen en indexproducten

¹⁷ <http://www.gingo.community/nl>

3.4 Toegepaste instrumenten beleggingsfondsen

Grafiek 3.7 laat zien welk percentage van de duurzame fondsen en indexproducten, die in Nederland aan retailbeleggers en private banking klanten worden aangeboden, een specifiek instrument toepast in het beleggingsbeleid. Dit betreft alleen de langs de VBDO's begripsvorming getoetste regulier duurzame beleggingsproducten.

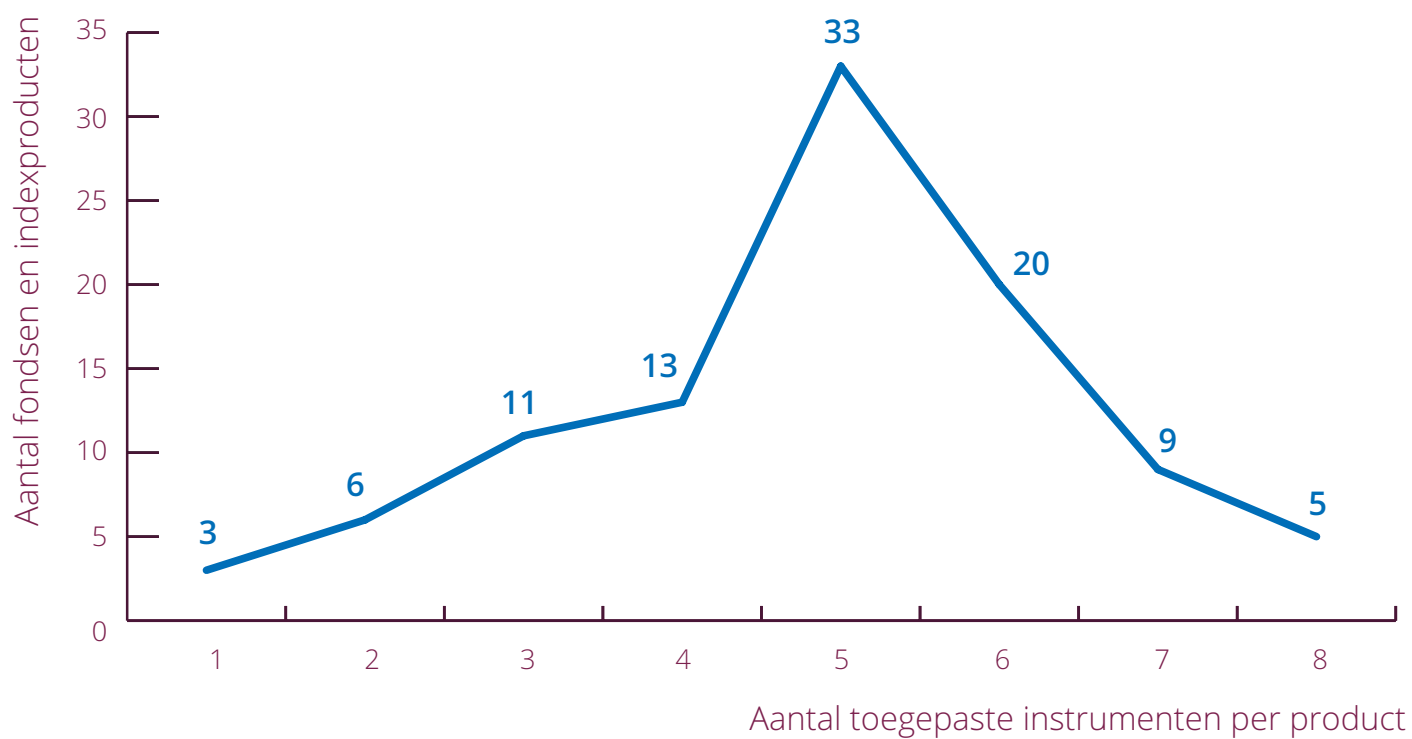
Grafiek 3.7: Percentage duurzame fondsen en indexproducten dat instrument toepast (exclusief non-response op deze indicator)

03

Engagement wordt het meest toegepast. Stemmen, uitsluitingen en positieve selectie worden door een groot aantal beleggingsfondsen toegepast als ook het richten op een specifiek duurzaam thema. Het systematisch integreren van duurzaamheidsinformatie wordt door minder dan de helft van de fondsen toegepast. Impact investeren is beperkt beschikbaar voor retailbeleggers en private banking klanten die via fondsen beleggen. Opmerkelijk is dat reeds 27% van de beleggingsfondsen de milieu- en maatschappelijke impact van de beleggingen in kaart brengt.

In grafiek 3.8 is het aantal instrumenten dat door fondsen en indexproducten wordt ingezet getoond. Het merendeel zet een verscheidenheid van vijf of zes instrumenten in ter verduurzaming. Het aantal instrumenten is niet direct te verstaan als mate van duurzaamheid. Beleggingsfondsen vullen duurzaamheid op verschillende manieren in. Het is daarom verstandig dat de belegger zich goed informeert alvorens in een duurzaam fonds te gaan beleggen. Bestudering van het beleggingsbeleid en de toegepaste instrumenten past in deze voorbereiding. Het is ook een taak van aanbieders om volledige, begrijpelijke informatie te bieden over hoe verschillende producten duurzaamheid in de beleggingen invullen.

Aantal instrumenten

Grafiek 3.8: aantal ingezette instrumenten dat fondsen en indexproducten inzetten

markt duurzaam SPAREN

Dit hoofdstuk biedt een indicatie van de duurzame spaarmarkt in 2015. Het behandelt de cijfermatige verschillen tussen 2015 en 2014, presenteert marktontwikkelingen en duidt lange termijn trends en creëert een overzicht van de structuur van de markt.

4.1 Resultaten

Onderstaande tabel geeft weer wat de cijfermatige verschillen zijn tussen 2015 en 2014.

4.2 Marktontwikkeling

De markt voor duurzaam sparen heeft in 2015 gebroken met de groeitrend sinds 2007. Nederlandse retail en private banking klanten hielden in totaal 15,8 miljard euro aan spaargeld aan in duurzame spaarproducten, een daling van 2,2% vergeleken met 2014.

Sparen via groenbanken heeft het sterkst aan de totale krimp bijgedragen. Groenbanken hebben de toevertrouwde spaargelden zien dalen met 4,3% naar 3 miljard euro. Tevens is het reguliere duurzame spaargeld verminderd met 1,7% naar 12,8 miljard euro. De totale Nederlandse spaarmarkt is gegroeid met 4,1%, waardoor het marktaandeel van duurzaam sparen is afgenomen tot 4%.

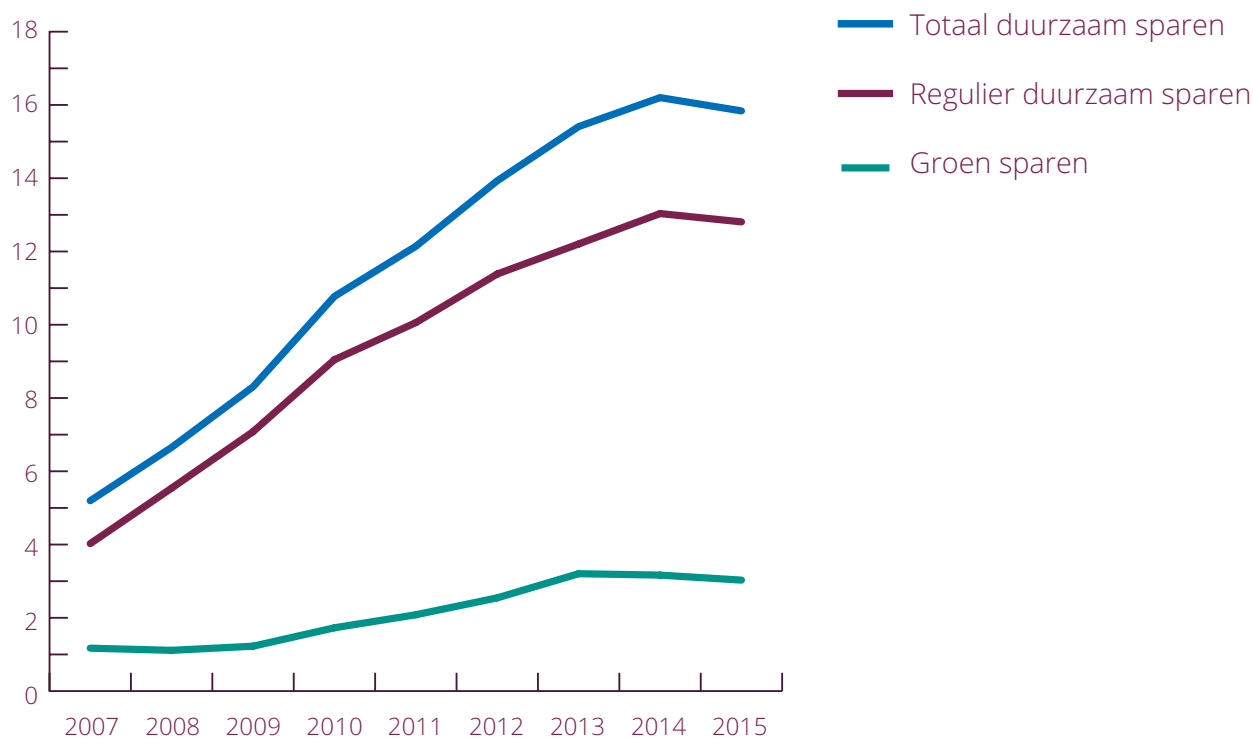
4.3 Trendduiding

De huidige rente is historisch laag. Dit is onder meer het gevolg van het besluit van de Europese Centrale Bank om op grote schaal obligaties op te kopen. De lage rentevergoeding maakt sparen minder aantrekkelijk en kan ten dele de lage groeicijfers voor het totale (duurzame of niet) Nederlandse spaargedrag verklaren van de laatste jaren, zie grafiek 4.3. (volgende pagina.)

Tabel 4.1: Duurzaam sparen 2015

	2015	2014	Vershil
<i>In miljard euro</i>			
Totaal duurzaam sparen	15,8	16,2	-2,2%
● Regulier duurzaam sparen	12,8	13,0	-1,7%
● Groen sparen	3,0	3,2	-4,3%
Totale sparen	398,3	382,6	4,1%
% marktaandeel d uurzaam beleggen	4,0%	4,2%	-6,1%

04

Grafiek 4.2 Langetermijntrend duurzaam sparen
2007-2015 (x1 miljard euro)

Grafiek 4.3: Groeipercentages van spaargelden.
Bron: tabel 11.1 DNB

In de zoektocht naar rente en rendement op vermogen zijn Nederlandse huishoudens meer gaan aflossen op hun hypothecaire lening¹⁸. Duurzaam sparen heeft zelfs een geringe daling gekend en loopt daarmee uit de pas met regulier sparen, wat het marktaandeel heeft doen krimpen. Groen sparen zou op papier nog een oplossing kunnen bieden in de zoektocht naar rente, die via de belastingvoordelen kunnen oplopen tot 1,9% bovenop de rente die door de groenbank wordt gegeven. Echter, groen sparen is gekrompen met 4,3% ten opzichte van 2014. Dit ligt niet aan de interesse van spaarders (en beleggers) naar groene producten, maar zijn er geregeld inlegstoppen geweest bij de aanbiedende groenbanken¹⁹.

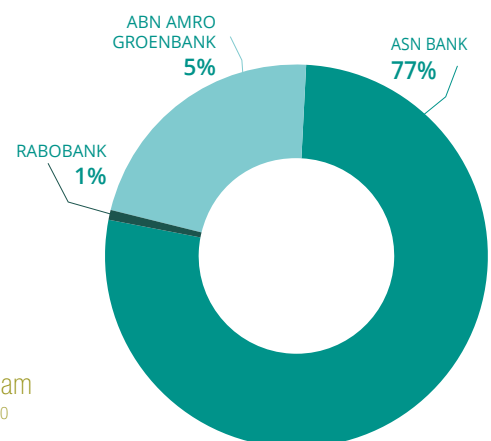
Hieraan ligt ten grondslag dat de financiële crisis voor een economisch klimaat heeft gezorgd waarin het herstel van investeringen in de brede zin bemoeilijkt werd. Ook de investeringen in groene bedrijven en projecten hebben hieronder geleden en het herstel van de markt voor groene financiële producten belemmerd. Aangezien een groenbank altijd minimaal 70% van het ingelegde vermogen dient te hebben geïnvesteerd in bedrijven en projecten met een groenverklaring, hebben de banken zich genoodzaakt gezien een inlegstop te hanteren.

Er is nog steeds een breed gedragen groeiprognoze, door meerdere aanbieders van de groene producten en de RVO (Rijksdienst voor Ondernemend Nederland), qua het totaal geïnvesteerd kapitaal dat onder de groenregeling zal vallen. Hiertoe draagt bij dat het behoud van de groenregeling zekerder is geworden.

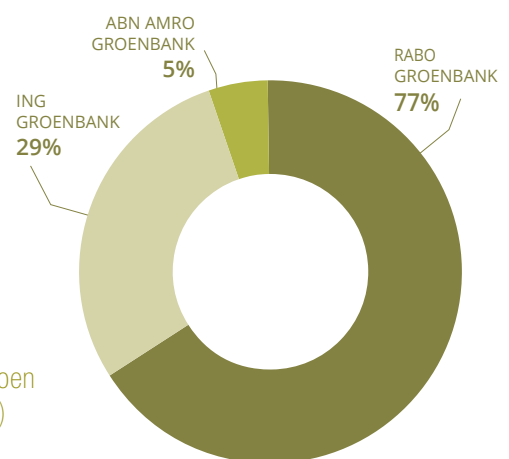
Ook betekenen de afspraken binnen het lenteakkoord uit 2012 en het energieakkoord uit 2015 dat er ruimte is om de groenregeling in te zetten.

4.4 Structuur van de markt

Nederlanders kunnen bij drie partijen groen sparen, te weten: ABN AMRO Groenbank, ING Groenbank en Rabo Groenbank. Bij twee banken, ASN Bank en Triodos Bank, kan men standaard duurzaam sparen, zonder fiscale voordelen. In grafiek 4.4 en 4.5 zijn de marktaandelen van deze partijen weergegeven.

Grafiek 4.4: marktaandelen regulier duurzaam sparen 2015 ²⁰

Grafiek 4.5: marktaandelen groen (fiscaal vrijgesteld) sparen 2015.

¹⁸ DNB Statistisch Nieuwsbericht: Spaartegoeden van Nederlandse huishoudens nemen verder toe, netto inleg neemt af. (5 februari 2016)

¹⁹ O.a. R. Meijer, Consumentenbond: Groen sparen 'tijdelijk' nergens meer mogelijk. (10 april 2015)

²⁰ Ook bood Aegon in samenwerking met Eneco een standaard duurzaam spaarproduct aan in 2015, genaamd: 'Eneco Bronsparen'. Hierover is geen data aangeleverd en het product gaat sluiten. Rabobank biedt een duurzaam spaarproduct aan; het Maatschappelijk Verantwoord Deposito, vanaf een minimale inleg van 5 miljoen Euro.

zelf
aan de
SLAG

5. ZELF AAN DE SLAG: KLANTPERSPECTIEVEN, INFORMATIEBRONNEN EN DUURZAAM PRODUCTOVERZICHT

In dit hoofdstuk worden profielen en perspectieven van vier particuliere beleggers gepresenteerd. Deze klantperspectieven bieden een reflectie op de vraagzijde van de markt voor duurzaam sparen en beleggen. Daarnaast biedt dit hoofdstuk alle belangrijke informatiebronnen relevant voor jou als particulier om jouw eigen duurzame beleggingskeuzes mee te maken.

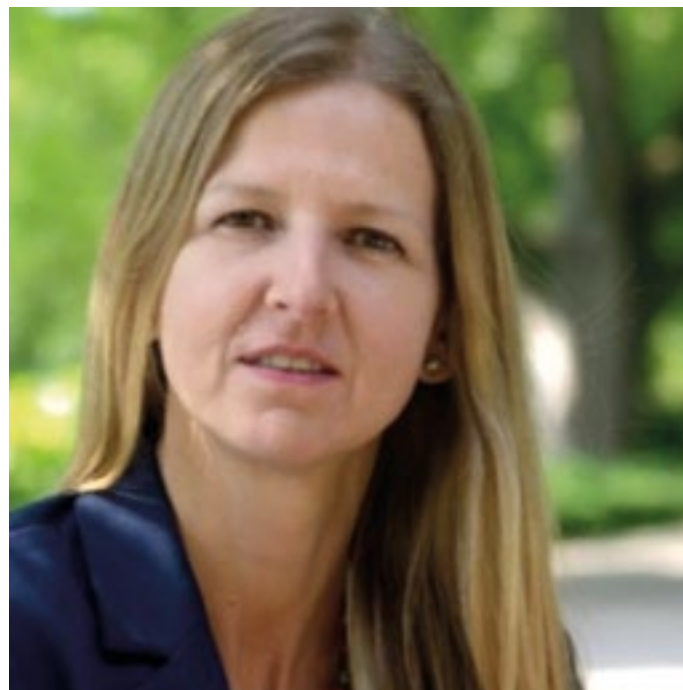
5.1 Klantperspectieven

Hieronder volgen de perspectieven van vier particuliere beleggers.

Miriam van Gool

Senior Sustainability Consultant bij EcoValue

Motivaties Miriam van Gool is een kleine belegger in individuele duurzame titels, met focus op impact samen met rendement. Miriam is naast consument professioneel geïnteresseerd in duurzaam beleggen. “Als consument koop ik het

duurzame product als het kwalitatief vergelijkbaar is met de standaard (ook als dat financieel meerkosten met zich meebrengt – binnen enige redelijkheid)”. Miriam waardeert een persoonlijke relatie met haar investeringen, “hoe korter de lijntjes hoe beter”.

Haar hele professionele leven staat in het teken van duurzaamheid. “Het zit tot in mijn tenen en ik vind de financiële sector in toenemende mate interessant”. Dit toont Miriam onder andere aan door haar periode bij IFC (International Finance Corporation), na een eerdere periode van bijna tien jaar bij het Wereld Natuur Fonds. “Ik ben ervan overtuigd dat ‘de groenen’ en ‘de financiën’ dezelfde taal moeten spreken”.

05

Rendement

"Minder rendement vind ik niet erg als ik duurzaam investeer, maar ik wil wel rendement hebben". Daarnaast is de impact van de investering enorm belangrijk. Het gaat hier specifiek om het "wegnemen van negatieve impact en het zoeken naar positieve impact. Mix-fondsen spreken me daarom niet aan, ik wil niet in fossiel investeren of ongezien in andere niet-duurzame sectoren investeren."

Belangrijkste thema

Zonne-energie is Miriam's kernthema. Een mooie quote: "I'd put my money on the sun and solar energy, what a source of power. I hope we don't have to wait until oil and coal run out, before we tackle that" (Edison)." Het is dom van de BV-Aarde dat we dat nog niet hebben gedaan..."

Praktijk

Miriam belegt een deel met hoger risico, waaronder direct op Wall Street in SolarCity en SunPower via DeGiro. Lager risico ziet ze in haar crowdfund investering in WakaWaka, via Geldvoorelkaar, met een aardig rendement. Daarnaast investeert ze in Triodos fondsen, waaronder het Triodos Fair Share fonds, voor ondernemers in ontwikkelingslanden.

Informatiebronnen

Voor haar beleggingen heeft Miriam het liefst informatie tot op bedrijfsniveau beschikbaar, bijvoorbeeld een goede samenvatting op de

website en een contactpersoon. Ze wil zo weinig mogelijk abstracties tussen haar geldstroom en de ontvangende partij.

Obstakels

Goed op de hoogte zijn van risico's is erg belangrijk: "ik adviseer beleggers met weinig financiële ervaring toch te beleggen met een tussenpersoon en/of de bedragen klein te houden."

Ariane Giezeman

anesthesioloog-intensivist "Iedereen ziet er initieel tegenop om te plannen voor later". Het boek "The one page financial plan" heeft haar geïnspireerd om te bedenken: "wat vind ik belangrijk? Je weet niet hoe de toekomst eruit komt te zien, je weet wel waar je prioriteiten en principes liggen".

Rendement

Ariane is niet geïnteresseerd in het spel van beleggen. Over de duurzame beleggingskeuzes zegt ze met een glimlach "dat blijken dan niet eens de slechtslopende beleggingen te zijn". Ze vindt het een gewetensvraag of ze bereid zou zijn een erg laag rendement te accepteren voor duurzame impact.

Thema's

Water is een belangrijk mondiaal thema, "laat mijn geld daar maar naartoe gaan". Internetveiligheid beschouwt ze ook als onderdeel van duurzaamheid. "Duurzaamheid gaat over leefomstandigheden, keuzevrijheid, veiligheid van iedereen. Dit komt neer op kwaliteit van leven."

Praktijk

Beleggen in fondsen en ETF's wordt het meest door Ariane gedaan. Individuele titels zijn voor haar te ondoorzichtig en kost veel tijd. Zo belegt ze in ASN (mix-)fondsen, Think en Kempen. ETF's vind ze een groot gemak hebben met lage kosten en kunnen volgens haar ook duurzaam zijn. Maandelijks legt ze een klein bedrag in.

Informatiebronnen

Ariane heeft om wegwijs te worden in de financiële wereld boeken gelezen, blaadjes en nieuwsbrieven van organisaties als Sustainable Finance Lab, Stichting Ons Geld, de VBDO en de VEB. Eenmaal bekend bij een van de partijen kwam ze al snel in contact en in de maillijsten

van anderen. Ze heeft daarnaast veel tijd besteed aan fondsen zoeken, "lijstjes maken" en vergelijken op de website van Morningstar.

Obstakels

Ariane merkte dat "geld een beetje een raar onderwerp is" in gesprek met anderen "terwijl het zo basaal is, hier zou iedereen iets van moeten weten."

Graag ziet Ariane nog meer toegankelijke, onafhankelijke informatie over duurzaamheid bij fondsen en over bedrijven.

05

Bart Lohr

Projectleider en adviseur

Customer Relationship Management (CRM)

Profiel

Bart Lohr heeft in het voor hem recentelijk onbekende terrein van duurzaam beleggen zijn weg moeten vinden. Hij zoekt de balans tussen duurzaamheid, rendement, risico en tijdsinvestering. Onafhankelijke informatiebronnen buiten de aanbieders van producten waren er te weinig. "Producten zijn namelijk vaak ondoorgrondelijk" en Bart ziet een grote behoefte aan gemeenschappen waarbinnen duurzame beleggers kunnen leren van elkaar. Bart zoekt een deel van zijn positieve bijdrage buiten het beleggen om. Belangrijkste structurele obstakels zijn 'tribal thinking'²¹ en consumentisme.

Motivaties

Bart wil "niet meedoen met activiteiten die geen positieve bijdrage leveren, punt." Hij wil echt de groene economie en een leefbare wereld stimuleren. Verbondenheid door het persoonlijk kennen van de bestemming van het geld geeft zekerheid dat de investering past bij zijn principes zonder dat hij er dagelijks mee bezig hoeft te zijn.

Rendement

Het behalen van rendement is een heldere voorwaarde bij beleggen, ook bij duidelijke duurzame fondsen. Filantropie en vrijwilligerswerk zet hij buiten beleggingsproducten in om duurzame impact te maken.

Structurele obstakels en "everybody all at once"

'Tribal thinking' is een van de grootste structurele obstakels die Bart identificeert in relatie tot duurzaamheid. Dit is echter iets waar hij via zijn eigen duurzame beleggingen niet direct een oplossing voor ziet. De huidige consumptiecultuur ondermijnt ook een duurzame wereld. Mensen denken dat het "zo'n vaart niet zal lopen", maar dit is niet waar.

"Ook zijn landen niet meer opgewassen tegen multinationals, kijk naar de moeite die de Europese Unie heeft om effectief op te treden tegen belastingontwijking". "Everybody all at once" is er nodig. Een kritische massa mensen moet zeggen: "hier doen we niet meer aan mee!".

²¹ Waarbij de wereld is opgedeeld in groepen en elke groep voor zichzelf de beste uitkomst wenst ipv voor de wereld als geheel.

Obstakels

Bart ziet dat er mogelijkheden zijn om duurzaam te investeren, bijvoorbeeld in groene economie start-ups, maar je komt snel in een hoog risico-gebied en de tijdsinvestering die het vraagt gaat heel ver.

Informatiebronnen

Bart heeft lezingen en evenementen bezocht, het internet afgespeurd, de Morningstar site gebruikt, vergelijkingssites bekeken, zijn 'boerenverstand' gebruikt, is in gesprek gegaan met de VBDO en heeft gesproken met adviseurs bij banken.

Binnen wat met duurzaam beleggen kan, is Bart aangelopen tegen het gebrek aan onafhankelijke informatie. "Er zijn aanbieders en adviseurs genoeg die je hun eigen producten aanprijzen". Hierdoor "moet je wel de hele tijd je kop erbij houden". "Je hebt soms geen idee waarin je belegt, zelfs bij vertrouwde partijen. Een gemeenschap van beleggers, waar je met elkaar kan leren, zou zeer wenselijk zijn".

Praktijk

Bart belegt een deel bij de bank op basis van advies, waarbij het steeds zijn beslissing blijft, en een deel belegt hij zelf via Binck Bank. Hij belegt voornamelijk via fondsen, omwille van de tijd en het risico. Ook leent hij peer-to-peer²² uit.

Liesbet Hanekroot

Zelfstandig ondernemer bij Haan&Kroot en bij Kennemer Energie Spinner voor Cirkelstad Haarlem

Profiel

Liesbet Hanekroot is een spaarder en belegt een klein deel van haar geld. Ze noemt zichzelf een luie belegger: "Ik wil niet elke dag de koers in de gaten houden en beleg daarom in een fonds". Voor Liesbet is de verbinding met haar investering en het verhaal achter de geïnvesteerde partij het belangrijkste.

²² Dat is een lening van één individu aan een ander op basis van persoonlijke connectie en vertrouwen.

05

Motivaties

Haar leven probeert ze zo duurzaam en ethisch verantwoord mogelijk in te richten. “Zorgvuldig omgaan met mijzelf en mijn omgeving” is haar adagium. Duurzaam investeren is volgens Liesbet “telkens een stap in je bewustwording. Je begint met je dagelijkse groente en fruit, vervolgens je verbouwing, vervolgens je geld op de bank en pensioenfonds”.

Rendement

“Het fonds mag geen negatieve impact hebben op de samenleving. Als ik weet dat een fonds positieve waarde creëert vind ik minder rendement (of zelfs verlies) niet erg. Als het fonds maar geen negatieve impact maakt op anderen, dit is waarom ik beleg, mijn spaargeld wil ik wel behouden”.

Thema's

Energie en water. Dit zijn de basis ingrediënten voor een goed menselijk bestaan en de toekomst van de aarde.

Praktijk

Liesbet investeert in het ASN Groen Projecten Fonds, met een focus op energie- en waterprojecten. De thema's van de andere fondsen spraken me ook aan. “Ik zie bij andere aanbieders hoofdzakelijk cijfers, daar kan ik mij niet aan verbinden. Ik wil een verhaal met concrete voorbeelden”.

Informatiebronnen

Daarnaast is zicht op selectiecriteria, visie en het verhaal belangrijk. Triodos geeft klanten bijvoorbeeld de mogelijkheid langs te gaan bij de geïnvesteerde partijen.

Obstakels

Wanneer is een bedrijf duurzaam of niet? “Shell zit dit jaar weer in de Dow Jones Sustainability Index, ik wil niet in Shell investeren, behalve maximaal 1 aandeel om mijn stem te laten horen”. Daarnaast mist Liesbet bij sommige banken “de echte overtuiging. Zij hebben namelijk goedbetaalde mensen om het verhaal goed te vertellen en weten hoe ze hoog in de ranglijstjes moeten komen. Andere banken besteden misschien minder aan de benodigde checklijstjes voor benchmarks en doen vooral hun werk duurzamer.”

5.2 informatiebronnen

Wat zijn de belangrijkste informatiebronnen alvorens je de keuze maakt duurzaam te investeren? Deze paragraaf biedt inzicht in belangrijke informatiebronnen om informatie te winnen over de duurzame prestaties van individuele titels en fondsen.

Individuele titels

Voor het investeren in individuele titels zijn de volgende informatiebronnen relevant:

[VBDO website](#)

Op de website van VBDO is informatie te vinden over al het werk van VBDO. Er is informatie beschikbaar over duurzaamheidsthema's, bedrijfs-specifieke informatie, verschillende benchmarks, stemadvies voor de algemene aandeelhoudersvergaderingen en de beoordeling van bedrijven op basis van VBDO-onderzoek. [Klik hier](#) voor VBDO's bedrijvenbenchmark.

[SOMO website](#)

Stichting Onderzoek Multinationale Ondernemingen doet kritisch onderzoek naar multinationals, sectoren en duurzaamheid.

[Triodos Bank & ASN Bank](#)

Een goed referentiekader daarnaast zijn de beleggingsuniversa van Triodos Bank en ASN Bank. De bedrijven in deze beleggingsuniversa zijn onderhevig aan een diepgaande screening op basis van duurzaamheidscriteria.

[Triodos Bank beleggingsuniversum](#)

[ASN Bank beleggingsuniversum](#)

ING heeft ook een [beleggingpagina](#) online met o.a. bedrijfsprofielen en andere duurzaamheidsupdates.

Als klant bij [Rabobank](#) en [ABN AMRO](#) zijn er ook bedrijfsprofielen beschikbaar met duurzaamheidsinformatie.

Tot slot zijn er verschillende organisaties die duurzame bedrijven classificeren in ranglijsten, de belangrijkste worden hieronder opgesomd. Daarbij is het altijd verstandig om zelf het jaarverslag te bekijken van de bedrijven waarin je voornemens bent te investeren.

[RobecoSAM jaarboek](#)

Informatie over duurzaamheid van bedrijven en sectorspecifieke informatie.

[2015 Global 100](#)

Een index van 's werelds 100 meest duurzame bedrijven volgens Corporate Knights.

[Business & Human Rights Resource Centre](#)

Informatie over bedrijven en mensenrechten.

[Carbon Disclosure Project](#)

Informatie over samenwerking en rapportage betreffende klimaat, water en meer.

05

[Social Funds](#)

Website met toegankelijke informatie met betrekking tot verantwoord investeren.

[Triple Pundit](#)

Informatieve en uitgebreide website over ongeveer alles dat raakt aan people, planet en profit.

Fondsen

Voor het investeren in fondsen zijn de volgende informatiebronnen relevant.

[EuroSIF's SRI Transparency Code](#)

EuroSIF (European Sustainable Investment Forum) is VBDO's pan-Europese moederorganisatie. De SRI Transparency Code beoordeelt de duurzaamheid van Europese fondsen.

[Novethic SRI Label](#)

Novethic is een belangrijke Franse beoordelaar van fondsen op het gebied van duurzaamheid. Novethic biedt twee type labels, namelijk: ESG labels en Green labels.

[Duurzaam-Beleggen](#)

Met informatie voor zowel de consument als de professioneel geïnteresseerd in duurzame financiële producten en actuele informatie over duurzaamheid en financiën.

[Fondsnieuws](#)

Onafhankelijk journalistiek platform dat zich richt op beleggingsprofessionals die actief zijn op het

terrein van gestandaardiseerde beleggingsproducten, zoals beleggingsfondsen en ETF's.

[IEX](#)

Met meningen van andere particuliere beleggers, analyses, columns van professionals, beursnieuws, koersen en beurscompetities.

[Morningstar](#)

Website ideaal voor het vergelijken van fondsen, sinds 2016 ook inclusief duurzaamheidsrating.

Tot slot is de fonds(-huis) documentatie (zoals het prospectus) van belang, temeer om een concreter beeld te krijgen van hoe specifiek invulling wordt gegeven aan duurzaamheid.

5.3 Overzicht duurzame beleggingsfondsen

Reguliere duurzame fondsen	Reguliere duurzame fondsen
Aberdeen Global Responsible World Equity	Triodos Cultuurfonds
Aberdeen Global Ethical World Equity	Triodos Fair Share Fund
ABN AMRO Sustainable Global Equity Fund	Triodos Microfinance Fund
AEGON Duurzaam Index Aandelenfonds	Triodos Multi Impact Fund
Allianz Duurzaam Wereld Fonds	Triodos Renewables Europe Fund
Actiam Verantwoord Index Aandelenfonds Europa	Triodos Sustainable Bond Fund
Actiam Verantwoord Index Aandelenfonds Noord-Amerika	Triodos Sustainable Equity Fund
Actiam Verantwoord Index Aandelenfonds Pacific	Triodos Sustainable Mixed Fund
Actiam Verantwoord Index Aandelenfonds Wereld	Triodos Sustainable Pioneer Fund
Amundi Crédit Euro Fund	Triodos Vastgoedfonds
Annexum Dutch Microfund	UBS Emerging Markets Sustainable Equity Fund
ASN Duurzaam Aandelenfonds	UBS MSCI Pacific Socially Responsible UCITS ETF
ASN Duurzaam Milieu & Waterfonds	UBS MSCI Emerging Markets Socially Responsible ETF
ASN Duurzaam Mixfonds	UBS MSCI World Socially Responsible ETF*
ASN Duurzaam Novib Fonds	Vontobel Clean Technology*
ASN Duurzaam Obligatiefonds	Vontobel Future Resources*
ASN Duurzaam Small & Midcap Fonds	Vontobel New Power
AXA Human Capital Fund	Vontobel Sustainable Asian Leaders (ex-Jap)*
Blackrock New Energy Fund EUR	Vontobel Sustainable Global Leaders*

05

Reguliere duurzame fondsen	Reguliere duurzame fondsen
BNP Paribas Aqua / BNPP L1 Equity World Aqua / Parvest Aqua	Alliance Trust Sustainable Future Pan European
BNP Paribas L1 Sustainable Active Allocation	Allianz Euro Credit SRI
Candriam Sustainable Emerging Markets Equities Fund	Amundi Index Equity Global Low Carbon Fund
Candriam Sustainable Euro Bond Fund	BG-ING Liric Duurzaam Top 50
Candriam Sustainable Euro Corporate Bonds	BlackRock BSF Impact World Equity Fund
Candriam Sustainable North America	BMO Responsible Global Emerging Markets Equity Fund*
Candriam Sustainable Pacific Equity Fund	BNP Paribas Easy Low Carbon 100 Europe UCITS ETF*
Credit Suisse ING SRI Index Fund	Calvert Social Investment Fund Equity
Double Dividend Equity Fund	Celsius Sustainable Emerging Markets
Double Dividend Property Fund	Echiquier Major
F&C Responsible Global Equity Fund	First State Stewart Asia Pacific Sustainability
Mirova Euro Sustainable Corporate Bond Fund*	First State Stewart Emerging Markets Sustainability
NN Duurzaam aandelen fonds	First State Stewart Worldwide Sustainability
NN Global Sustainable Equity Fund	ING 100% Liric Duurzaam September 2023
ING (L) Invest Sustainable Growth EUR	ING Liric Duurzaam Top 50
NN Sustainable Euro Credit Fund	iShares Euro Corp Bond Sustainability Screened 0-3yr UCITS ETF*
iShares Dow Jones Europe Sustainability Screened	JSS-Sustainable Equity - Water (EUR) –C*
iShares Dow Jones Eurozone Sustainability Screened	JSS-Sustainable Equity-Europe (EUR) –P*
iShares Dow Jones Global Sustainability Screened	JSS-Sustainable Equity-USA*
iShares Global Clean Energy	Meewind subfonds Zeewind Bestaande Parken
Kempen (L) Sustainable Smallcapp Fund	Meewind subfonds Zeewind Nieuwe Parken
Kempen (L) Euro Sustainable Credit Fund	Mirova Euro Sustainable Corp Bd I/A EUR*

Reguliere duurzame fondsen	Reguliere duurzame
Kempen Sustainable Equity Fund	Mirova Euro Sustainable Equity Fund I/A*
Lombard Odier Generation Global Equity Fund	Mirova Europe Environmental Eq I/A EUR*
Lombard Odier Euro Responsible Corporate Bond	Mirova Europe Real Estate Sec I/A EUR*
Oikocredit Nederland Fonds	Mirova Global Energy Trans Eq I/A EUR*
Parvest Global Environment Fund	Mirova Global Water & Agri Eq Fd I/A EUR*
Parvest Sustainable Bond Euro Corporate	Mirova Green Bond - Global IC*
Petercam Emerging Markets Sustainable Bond Fund	NN (L) European Sustainable Eq I Cap EUR
Pictet-Water-P-Eur	Nordea-1 Emerging Stars Equity E EUR
Pioneer Global Ecology Equity Fund	Parvest Environmental Opportunities
Robeco Clean Tech Certificaat	Parvest Green Tigers
RobecoSAM Smart Energy Fund	Parvest Smart Food*
RobecoSAM Smart Materials Fund	Parvest Sustainable Bond Euro
RobecoSAM Sustainable Agribusiness Equities	Parvest Sustainable Equity Europe
RobecoSAM Sustainable European Equities	Petercam L bonds Government Sustainable
RobecoSAM Sustainable Global Equity Fund	Pictet - Clean Energy
RobecoSAM Sustainable Healthy Living Fund	Privium Sustainable Alternatives Fund
RobecoSAM Sustainable Water Fund N EUR	Robeco Euro Sustainable Credits
J. Safra Sarasin New Power*	RobecoSAM Global Child Impact Equities*
J. Safra Sarasin OekoSar Equity Global*	RobecoSAM Global Gender Equality Impact Equities*
J. Safra Sarasin SRI Real Estate Equity Fund	RobecoSAM Quant Sustainable Global Equities
J. Safra Sarasin Sustainable Bond*	SSgA Euro Sustainable Corp Bd Fd P
J. Safra Sarasin Sustainable Equity - Global P*	UBS (Ir) ETF plc – MSCI United Kingdom IMI Socially Responsible UCITS ETF

05

Reguliere duurzame fondsen	Reguliere duurzame fondsen
J. Safra Sarasin Sustainable Global Emerging Markets Equity Fund*	UBS (Lux) Equity Fund - Global Sustainable (USD) Q-acc
Schroder Global Climate Change Fund	UBS (Lux) Equity Fund - Global Sustainable Innovators (EUR) Q-acc
SNS Euro Aandelenfonds	UBS (Lux) Equity SICAV - Long Term Themes (USD) (EUR hedged) Q-acc*
Sparinvest Ethical Global Value Fund	UBS ETF – Barclays MSCI US Liquid Corporates Sustainable UCITS ETF
Sparinvest SICAV Ethical Emerging Markets Value	UBS ETF – MSCI EMU Socially Responsible UCITS ETF
Theodoor Gilissen Sustainable World Index Fund	UBS ETF – MSCI Japan Socially Responsible UCITS ETF
Theodoor Gilissen Sustainable Europe Index Fund	UBS ETF – MSCI USA Socially Responsible UCITS ETF
Theodoor Gilissen Sustainable North America Index Fund	

Kleur = nieuw meegenomen fonds in 2015.

* Geen Nederlands geplaatst vermogen aangedragen in respons op fondsniveau. Twee grote distributeurs hebben enkel banktotalen opgegeven, geen fonds-specifieke bedragen, waardoor er wel Nederlands vermogen in deze fondsen kan zitten.

Groene fondsen

ASN Groenprojectenfonds

Triodos Groenfonds

Rabobank Groen Obligaties

ABN AMRO Groenbankbrieven

Regionaal Duurzaam 1

In 2016 gelanceerde duurzame fondsen

BlackRock BSF Sustainable Euro Bond Fund

Delta Lloyd Equity Sustainable Global

5.4 **Overzicht** duurzame spaarproducten

Regulier duurzaam sparen	Groen sparen
ASN Bank	ABN AMRO Groenbank - Groen Spaardeposito
Triodos Bank	ING Groenbank - ING Groen Spaardeposito
Rabobank Maatschappelijk Verantwoord Deposito (min. >5 miljoen Euro)	Rabobank Groenbank - Rabobank Groen Sparen - Rabobank Groen Deposito

BIJLAGE

BIJLAGE

Onderzoeksmethodiek

Doel

Het doel van dit rapport is om professionals en particulieren van duiding en inzicht te voorzien op de huidige Nederlandse retail en private banking markt voor duurzaam sparen en beleggen, ten einde duurzame ontwikkeling te stimuleren.

Periode

De VBDO heeft een overzicht van de Nederlandse retail en private banking markt voor duurzaam sparen en beleggen gemaakt per 31 december 2015. De resultaten uit dit onderzoek zijn vergeleken met de resultaten die zijn voortgekomen uit het onderzoek van vorig jaar (over 2014). De data-analyse vond plaats tussen september en oktober 2016.

Op basis van gegevens van eerdere onderzoeken kunnen ook trends over langere periodes, tot aan 2007, in kaart gebracht worden. Een historische analyse die verder terug gaat dan 2007 is door een hercategorisatie van één groot spaarproduct naar een obligatiebelegging niet accuraat mogelijk.

Omvang van de markt

Alle duurzame spaar- en beleggingsproducten van alle aanbieders aan de Nederlandse retail en private banking klant vormen samen de duurzame spaar- en beleggingsmarkt. De VBDO tracht alle marktspelers mee te nemen in de studie. Het kan

echter voorkomen dat nieuwe buitenlandse partijen of andere nieuwkomers nog niet zijn meegenomen in de cijfers als geen van de respondenten deze partij aandraagt.

Duurzaam sparen: dataverzameling en analyse

Om de data met betrekking tot duurzaam sparen te verkrijgen, is een lijst met duurzame spaarproducten opgesteld. Om de lijst van duurzame spaarproducten te actualiseren, is de respondenten tevens gevraagd om ook nieuwe producten aan te melden, voor zover bij hen bekend. Daarna heeft de VBDO de aangemelde spaarproducten naast haar begripsvorming rondom duurzaamheid geplaatst (zie hoofdstuk 2) en beoordeeld of deze wel of niet overeenkomstig zijn. De VBDO heeft vervolgens de aanbieders van deze duurzame spaarproducten gevraagd om aan te geven wat het balanstotaal is van hun duurzame spaarproduct(en) op 31 december 2015. Alle aanbieders van duurzame spaarproducten aan Nederlandse retail en private bankingklanten uit de lijst hebben gereageerd.

De groei (of krimp) van deze markt wordt bepaald door de omvang van de markt in 2015 af te zetten tegen de omvang van de markt in 2014.

Om het marktaandeel van duurzame spaarproducten te berekenen zijn bij De Nederlandsche Bank de spaartegoeden van huishoudens opgevraagd. Hiervoor is tabel 11.1 (Vermogenscomponenten van Nederlandse huishoudens) gebruikt. Dit cijfer geeft de totale spaar- en beleggingsmarkt in Nederland

weer (duurzaam en niet-duurzaam gecombineerd). Het marktaandeel wordt bepaald door de grootte van de duurzame spaarmarkt te delen door de grootte van de totale spaarmarkt.

Duurzaam beleggen: dataverzameling en analyse

De totale marktgrootte voor duurzaam beleggen is berekend door de volgende componenten bij elkaar op te tellen: groene, fiscaal vrijgestelde beleggingen, belegd vermogen in duurzame beleggingsfondsen en duurzame indexproducten als ook beleggingen in individuele titels aangekocht via duurzame beheer mandaten.

Het duurzame beleggingsuniversum is opgesteld door VBDO en getest bij de marktpartijen. Hen is gevraagd de duurzame beleggingsproducten die zij kennen te melden. De VBDO heeft dit jaar alle aangedragen duurzame beleggingsproducten naast haar begripsvorming rondom duurzaamheid (zie hoofdstuk twee) geplaatst en beoordeeld of deze wel of niet behoren tot de lijst.

Daarnaast is er aan de retail en private banking marktspelers gevraagd het Nederlands belegd vermogen in de aangeboden en gedistribueerde producten op te geven. Het belegd vermogen specifiek in duurzame beleggingsproducten is dus berekend op basis van de data aangeleverd door de fondshuizen. Om een indicatie van de marktgrootte te maken zijn de fondstotalen gewogen naar het opgegeven aandeel Nederlands vermogen en zijn de gewogen bedragen bij elkaar opgeteld. Hierbij gelden een aantal limitaties:

- I. Indien de fondshuizen geen gegevens van het percentage Nederlands vermogen hebben aangeleverd zijn de beleggingen in deze producten berekend met de door de distributeurs aangeleverde cijfers. Wanneer distributeurs konden aangeven welk bedrag zij hadden ingelegd namens Nederlandse retail en private banking klanten dan zijn deze bedragen meegeteld. Deze aanpak resulteert in een minimale ondergrens waarvan de VBDO zeker is dat het Nederlands retail en private banking belegd vermogen is. Dit betreft dus een onderschatting van de markt.
- II. Twee grote distributeurs hebben enkel banktotalen voor duurzame producten opgegeven. Voor die producten waarvoor de respons van de distributeurs is gebruikt geldt dan dat dit datapunt een het deel van deze banktotalen mist. Om de data op dit punt te corrigeren is er een simulatie gedaan, waarbij:
 - a. de aanname is gemaakt dat wanneer distributeurs alleen een totaalopgaaf hebben gedaan van Nederlands vermogen, deze dezelfde verdeling over de producten in het universum kent als dat voortvloeit uit de opgetelde opgaaf van alle andere distributeurs die wel op productniveau hebben gereageerd.
 - b. het percentage is berekend van de totale beleggingscijfers, exclusief de ongespecificeerde banktotalen, dat is gebaseerd op data van de distributeurs die wel op productniveau hebben aangeleverd.

BIJLAGE

- c. Er is een simulatie gedaan op basis van de aanname (a) en het berekende percentage (b) waarmee de marktcijfers, naar boven toe, zijn gecorrigeerd.
- III. De cijfers zijn aangeleverd door de betrokken partijen aan de VBDO. Enkelen hiervan konden of wilden geen percentage Nederlands vermogen opgeven. In dit geval heeft de VBDO gevraagd een voorzichtige onderschatting te maken en is deze gebruikt.
- IV. Dit jaar zijn wederom ook duurzame beheermandaten kwantitatief geïntegreerd. Distributeurs van beheermandaten zijn om de gegevens van 2015 gevraagd. Om dubbeltellingen te voorkomen is het belegde vermogen in individuele titels en beleggingsfondsen van elkaar gescheiden weergegeven, slechts de beleggingen in individuele titels zijn in de marktgrootte opgenomen om dubbeltellingen te voorkomen. De mandaten zijn gebaseerd op de cijfers zoals aangeleverd door alleen de grote aanbieders van duurzaam beheermandaten, dit betreft dus ook een onderschatting van de markt.

De groei (of krimp) van de duurzame beleggingsmarkt wordt bepaald door de omvang van de markt in 2014 af te zetten tegen de omvang in 2015. De totale Nederlandse particuliere beleggingsmarkt (van duurzaam tot niet-duurzaam) wordt ieder kwartaal gepubliceerd door De Nederlandsche Bank. Hiervoor is wederom tabel 11.1 (Vermogenscomponenten van Nederlandse

huishoudens) gebruikt. Dit cijfer wordt gebruikt om het marktaandeel van duurzaam beleggen te bepalen. Door de omvang van de duurzame beleggingsmarkt te delen door die van de totale beleggingsmarkt berekenen we het marktaandeel.

Totale markt duurzaam sparen en beleggen

Door de omvang van de markten voor duurzaam sparen en duurzaam beleggen bij elkaar op te tellen, wordt de omvang bepaald van de markt voor duurzaam sparen en beleggen. Het marktaandeel daarvan wordt bepaald door deze af te zetten tegen de totale markt van sparen en beleggen in Nederland.

Datacorrecties over cijfers 2014

Gedurende de data analyse is gebleken dat een respondent cijfers voor 2014 over duurzame beheermandaten had opgegeven op basis van globale activiteiten van de bank in plaats van alleen de Nederlandse branche. De correcte, maar lagere cijfers voor 2014 zijn doorberekend in deze publicatie.

In vorige edities van dit onderzoek is voor de totale spaarmarkt de tabel van De Nederlandse Bank 11.1 gebruikt, abusievelijk exclusief een post girale deposito's. Deze post is met de ingang van deze publicatie ook meegenomen, wat het marktaandeel duurzaam sparen met terugwerkende kracht heeft verkleind.

